SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

BROJ 20 GODINA I | Adresa uredništva i administracije: Francuska 7 — Telefon: 28098 | BEOGRAD, UTOREK, 29 JUN 1948 | LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO UTORKOM | PRIMERAK 3 DINARA

UOČI PETOG KONGRESA KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

PARTIJA I KNJIŽEVNOST

U godini prve ruske revolucije, 1905, koja je bila probni juriš, škola i priprema za pobedonosnu Oktobarsku revoluciju, postavljajući pred ruski proletarijat socijalističku revoluciju kao nužan i neposredan zadatak, Lenjin je u članku »Partiska organizacija i partiska književnost« rekao: »Živeti u jednom društvu a ne zavisiti od njega — nemoguće je. Sloboda buržoaskog književnika, umetnika, glumice, samo je maskirana (ili sebe licemerno maskirajuća) zavisnost od novčane kese, zavisnost od potkupljivača, zavisnost od poslodavca«. Nasuprot tome, Lenjin je dao karakteristiku prave slobode književnog i umetničkog stvaranja, i istakao: »A mi, socijalisti, raskrinkavamo to licemerstvo, skidamo lažne firme — ne zato da bismo dobili neku vanklasnu književnost i umetnosti (to će biti moguće tek u besklasnom socijalističkom društvu), nego da bismo književnost koja se licemerno proglašava slobodnom, a koja je ustvari vezana za buržoaziju, suprotstavili književnost zaista slobodnu, o t v o r e n o vezanu za proletarijat.«

U ovoj klasičnoj formulaciji Lenjin, koji je naučni makrsizam podigao na nov i viši stupanj, dajući revolucionarnom proletarijatu oružje revolucionarne teorije, neopozivo je rekao istinu naše epohe: da je upravo vezivanje književnika uz revolucionarni proletarijat — prava i jedina stvaralačka sloboda, sloboda umetničkog izražavanja istine o životu i vaspitavanja radnog naroda za ostvarenje novog društva.

Raskrinkavajući buržoasko shvatanje o slobodi književnosti i umetnosti, dirigovanu i merkantilnu buržoasku štampu, arivizam i individualizam buržoaske književnosti, aristokratski anarhizam i lov na profite, Lenjin je u tom članku istakao nužnost i značaj partiske literature:

»U čemu se, dakle, sastoji taj princip partijne književnosti? Ne samo u tome da za socijalistički proletarijat književnost ne sme biti sredstvo bogaćenja pojedinaca i grupa pojedinaca, nego u tome da ona uopšte ne sme biti individualna stvar, nezavisna od opšte stvari proletarijata. Dole bespartijna književnost! Dole nadljudi književnosti! Književnost mora postati deo opšte stvari proletarijata, »točkić i zavrtanj« u velikom socijaldemokratskom mehanizmu, koji je jedinstven i nedeljiv a pokreće ga čitava svesna avangarda čitave radničke klase. Književnost mora postati sastavni deo organizovanog, metodičnog i jedinstvenog rada socijaldemokratske partije.«

Dodajući odmah da to poređenje s točkićem, koje hramlje kao i svako poređenje, ne treba shvatiti mehanički, i da to nipošto ne znači degradaciju književnosti (naprotiv, Lenjin je pobijao teoriju o literaturi podešenoj za radnike i isticao da za radnike ništa nije dovoljno dobro), Lenjin je dao klasičnu formulaciju partijnosti literature, koja je triumfovala u praksi socijalizma u Sovjetskom Savezu. A tada, kada je Lenjin to rekao, 1905. ruski proletarijat imao je Maksima Gorkog, prvog sovjetskog književnika, najvećeg književnika naše epohe. U razvitku Maksima Gorkog kao književnika pomoć Boljševičke partije i Lenjina imala je neocenjivog udela. A književnom delu Gorkoga Lenjin je dao ogroman značaj za revoluciju.

Partijnost u smislu koji je Lenjin formulisao, znači bogaćenje i jačanje književnog stvaralaštva, ona osposobljava književnike da istinito i vidovito tumače stvarnost, da, okrilaćeni naprednom naukom, duboko pojme i umetnički savršeno izraze stvarnost, da crpe snagu iz naroda i vaspitavaju narod za socijalizam, da grade istinske heroje iz života i stvaraju heroje u životu, — da budu narodni i opštečovečanski upravo zato što su partijni.

U prvoj zemlji ostvarenog socijalizma, u Sovjetskom Savezu, koji je u ovom ratu spasao čovečanstvo i kulturu, partijnost daje književnosti mogućnost izvanrednog poleta u doba sve dubljeg srozavanja buržoaske književnosti, a književnost prožeta idejom socijalizma odigrala je i igra vanredno značajnu ulogu u vaspitanju masa u duhu socijalizma, u njihovom vođenju ka komunizmu, u duhu sovjetskog patriotizma i istinskog internacionalizma. Socijalistička, partijna književnost, koja kroz nadahnute slike i likove izražava istoriski put radničke klase na čelu radnog naroda i istinito ukazuje masama a sutrašnjicu, obogaćena je i pravilno prihvaćenim, kritičkim osmišlenim kulturnim nasleđem naroda i čitavog čovečanstva kroz vekove.

Boljševička partija neprekidno bdi nad razvojem književnosti mnogonacionalnog Sovjetskog Saveza. Ona ne samo što je idejno usmeruje, nego joj pruža i neposrednu pomoć, pokazujući delotvornu brigu o njenoj idejnosti, o njenoj istinitosti, o njenoj metodskoj pravilnosti, o njenoj narodnosti i umetničkoj visini. SKP(b) je 1932 učinila kraj haosu raznih formalističkih pravaca i »levih« zastranjenja u književnosti. Od neocenjivog značaja je bila intervencija samog druga Staljina. Na Prvom svesaveznom kongresu sovjetskih književnika, 1934, drug Staljin je formulisao principe socijalističkog realizma, kao jedinstvenog metoda sovjetske književnosti, čiji je prvi pretstavnik i osnivač Gorki. Zahvaljujući socijalističkoj praksi, čiji je ona delotvorni deo, i socijalističkoj idejnosti, sovjetska književnost je vodeća, najopštečovečanskija književnost u svetu, dok se buržoaska književnost srozava u formalističke nakaznosti, u nečovečnost i beznađe, u otvorenu apologiju imperijalističke buržoazije ili u »bespartijno« prikrivanje svoje zavisnosti od nasrtljive imperijalističke prakse a napredna, istinska književnost u kapitalističkim zemljama biva progonjena.

Boljševička partija je, pomogavši sovjetskoj književnosti da izađe na put socijalističkog realizma, da književnici postanu »inženjeri ljudskih duša«, omogućivši ispoljavanje neslućenog bogatstva individualnih talenata i osobenosti književnih stvaralaca, — u svakom kritičnom momentu, kada je dolazila u pitanje idejna usmerenost i čistota umetničkog stvaralaštva, pomogla da se savladaju zastranjenja, greške, nedostaci, da se otkriju novi talenti, da se isprave pogrešne ocene. Svaka takva pomoć koju Partija ukazuje znači jačanje i uzdizanje idejne snage književnosti i umetnosti, jer upravo partijnost ih uzdiže na visoki estetski stupanj.

Sovjetski književnici sem toga imaju za sobom pretke: velike realiste svoje prošlosti, i vidovite tumače društvenih zadataka umetnosti, propovednike narodnosti, savremenosti i idejnosti u umetnosti — Hercena, Bjelinskog, Dobroljubova, Černiševskog, koje je Lenjin apostrofirao u svom delu »Šta da se radi«, govoreći o značaju književnosti.

U našoj zemlji prvi je svesno i jasno istakao društvenu ulogu književnosti i zahtevao od nje istinitost i idejnost, zauzimanje stava na strani naroda — Svetozar Marković, koji je letimično znao prva dela Marksa i Engelsa a učio od Bjelinskog i Černiševskog. Svetozar Marković je, ustvari, zahtevao partijnost od književnosti, zahtevao da književnici tumače život naroda u svoj njegovoj složenosti, da narodu pokazuju put u borbi i da se prožmu naprednim idejama međunarodnog radničkog pokreta. On je to zahtevao kad je u našoj zemlji jedva postojao zametak radničke klase, a sam je nastojao da stvori revolucionarnu partiju. On je mnogo doprineo da je u književnosti naših naroda ojačao realizam, da su najbolja dela naše književnosti do jačanja radničkog pokreta bila kritička prema kapitalizmu, borbena prema nenarodnim režimima i tuđinskim ugnjetačima.

Prirodno je da se u pravom smislu partijna književnost mogla razviti tek kada je na pozorište stupila osvešćena i organizovana radnička klasa, kada je njena avangarda sticala vodeću ulogu u narodu. Posle osamnaeste godine, kada je stvorena bivša jugoslovenska država, u kojoj su se odmah pokazale najoštrije protivurečnosti i suprotnosti zbog nerešenog nacionalnog pitanja i bezobzirne vladavine hegemonističke buržoazije, a u kojoj je Oktobarska revolucija imala odjeka, uticaj ideologije radničke klase postao je vidan, u našoj književnosti. Jedan od književnika koji se tada javio u radničkoj štampi, August Cesarec, bio je do smrti tesno vezan s Partijom, a Partiji su se približavali mnogi. No bile su to godine stihijne plime pokreta i teoretske nesigurnosti avangarde, a uskoro su došle godine otvorene diktature buržoazije i monarhofašističke klike, kada je napredna društvena misao bila krvavo gušena kao i napredni pokret. S ponovnim jačanjem avangarde radničke klase jačao se i njen uticaj u kulturnoj oblasti. Naročito u godinama iza šestog januara 1929, pod uticajem Partije, revolucionisao se veliki deo intelektualne omladine. U periodu 1930-1941 napredna književnost, bliska proletarijatu i nadahnuta Partijom, manje ili više rukovođena revolucionarnom naukom, počela je sve više da jača i znači u kulturnom životu zemlje. Ona je potiskivala povlašćenu, reakcionarnu i tobože neutralnu buržoasku književnost, a napredna naučna kritika izvršila je presudan uticaj na orijentaciju masa. Iako polulegalna i progonjena kako od policije tako i od strane buržoaske kritike, napredna književnost zahvatala je široke mase i vaspitavala ih za borbu protiv reakcionarne buržoazije, protiv pretećeg fašizma, ulivala im veru u socijalizam. — a progonjeni kritičari marksisti likvidirali su mnoge buržoaske idole koji su se oslanjali na vlast. Poštenim književnicima, bliskim narodu, postajalo je sve jasnije da u tako dramatičnoj ruštveno-političkoj situaciji, kada je buržoazija pribegavala sve bezobzirnijim metodima i pripremala prodaju zemlje, a Komunistička partija postajala neosporni predvodnik naroda, književnost mora da ima društvenu ulogu, da se opredeli među klasama, da stane na stranu radnog naroda. Partija je imala uticaja i na one neodlučnije, koji joj nisu potpuno prilazili i nisu bili prožeti naučnim saznanjem a oni najizrazitiji bili su živi deo Partije i radničke klase.

U tom periodu sve jače dekadencije buržoaske književnosti i kulture kako u našoj zemlji tako i u svim kapitalističkim državama, u tom periodu sve bezočnijih pretnji fašizma i reakcije, a sve većeg snaženja i ugleda krvavo progonjene Komunističke partije, — ne samo što su reakcionarni ideolozi s mržnjom denuncirali svaku naprednu književnu pojavu kao komunističku propagandu, nego su i tobože neutralni, »bespartijni« kritičari tvrdili da je napredna književnost u našoj zemlji besmislena, tuđa, jer je naša zemlja patrijarhalna, pretežno seljačka, bez proletarijata, i da su socijalističke ideje, »uvezene sa strane«, kod nas deplasirane i pogubne ,iako su možda »drugde« i razumljive. A naša napredna književnost je, umetnički manje-više ubedljivo, projicirala upravo pobedu proletarijata i buduće socijalističko društvo. Uverenje u pobedu proletarijata i u ostvarenje socijalističkog društva dala je našoj naprednoj književnosti Partija, a to uverenje je bilo opravdano, i danas je dokazano.

Naša Komunistička partija, do rata u najtežoj ilegalnosti, oplodila je našu naprednu književnost i osposobila je da odigra vidnu ulogu u narodnoj revoluciji. Iako u teškoj ilegalnosti, Partija je naročito u poslednjim godinama uoči fašističkog napada, kada je, dobivši novo rukovodstvo s drugom Titom na čelu, dostigla onu organizacionu čvrstinu i monolitnost, onu idejno-polit'čku i moralnu čistotu koje su joj omogućile da povede sav narod u oslobodilački rat, — uticala na književnost i neposredno, preko književnika-komunista, i posredno, autoritetom koji je pred širokim masama stekla svojom nepokolebljivom borbom protiv domaće reakcije i fašizma. Uspesi socijalizma u Sovjetskom Savezu, primer sovjetske prakse i kulture, prodiranje makrsističko-lenjinističke literature u mase i uz najveće opasnosti i žrtve, — neocenjivo su doprineli uticaju naše Partije na ideološkom frontu. Rastući i jačajući uoči rata, Partija je posredno i neposredno pomogla da se savladaju mnoge slabosti, da se likvidiraju mnoga pogrešna, primitivistički »radnička« i malograđanski »leva«, u osnovi nemarksistička shvatanja koja su donosili simpatizeri, da se raskrinkaju i suzbijaju falsifikati, mistifikacije i provokacije koje su vršili agenti buržoazije, koristeći se teškom ilegalnošću Partije. Pod rukovodstvom i uticajem Partije uoči rata su bespoštedno odbačeni razni vidovi »levog« formalizma i naturalizma, prevaziđena tematska i idejna skučenost »socijalne literature«, likvidirani razni vidovi revizionističkog ataka na naučnu teoriju, započeto preocenjivanje kulturnog nasleđa i istaknuti osnovni principi novog realizma u duhu naučne estetike. To je izvršeno preko niza skoro ilegalnih časopisa i publikacija, a i preko teoretske publikacije same Partije, »Književnih svezaka«.

Kada je naša Partija povela narod u oslobodilački rat protiv inostranih okupatora i izdajničke buržoazije, u narodnu revoluciju, — ona je bila neosporni i jedini predvodnik naroda, a njen idejni i moralni uticaj na ogromne mase bio je presudan.

U toku oslobodilačkog rata Partija je sa sigurnošću računala na svoje književnike kao na deo svojih kadrova, kao na deo sebe. Književnici-komunisti prošli su u ratu kroz dragocenu školu idejno-moralnog i praktičnog vaspitanja. Oni su sprovodili kulturno-političku liniju Partije i svojim književnim stvaranjem mobilisali narod za borbu, uzdizali njegovu moralnu i političku svest.

Kulturno-politička linija Partije u toku oslobodilačkog rata proveravala se u praksi narodne revolucije, koja se ne bi mogla ni povesti a kamo li pobedonosno voditi bez pravilne stvaralačke primene principa marksizma-lenjinizma na potpuno osobene i vrlo složene uslove naše narodne revolucije. Samo vođenje rata zahtevalo je izvanredno intenzivan idejno-politički i kulturno-prosvetni rad u vojsci i na terenu. Kulturno-politički rad bio je i sredstvo za podizanje borbene svesti, a i cilj da se u mase unese socijalistička kultura.

Imajući velikih iskustava i rezultata u svojoj kulturnoj politici do rata, u bivšoj Jugoslaviji, i u vreme oslobodilačkog rata, Partija je, posle punog oslobođenja zemlje, prišla novim zadacima u izgradnji nove narodne kulture, rukovodeći kulturnom revolucijom, a oslanjajući se kako na svoje proverene kadrove tako i na ostale poštene intelektualce odane Narodnom frontu i Partiji. Komunističkoj partiji naši narodi zahvaljuju sve što su pod njenim rukovodstvom izvojevali. Čitava naša nova društvena stvarnost i naša nova kultura prožete su duhom Partije, na čelu cijelog Centralnog komiteta stoji drug Tito, rukovodilac narodne revolucije i tvorac nove države. Stojeći pred našom novom društvenom stvarnošću, koja je puna stvaralačkog poleta, svesnih napora u izgradnji socijalizma, heroizma i ponosa, bremenita razvojnim mogućnostima i novim snagama, doživljujući, kao organ svoga društva i svoga vremena, herojske podvige naših ljudi koji neprekidno rastu, koji preobražavaju stvarnost i sami se preobražavaju sa svojim delom, naš književnik u svemu oseća prisustvo Partije, i Partija ga nadahnjuje iz svake nove pojave naše stvarnosti. Vera u čoveka, ponos novog jugoslovenskog patriotizma, uverenost u sopstvene snage, socijalistička svest koja prodire u ranije zaostale mase, zemlja koja se iz ranije zaostalosti razvija u privredno i kulturno visoko razvijenu zemlju, ogromni kulturni polet naših milionskih masa, nove kovačnice naše industrije, nove pruge, nova radilišta, novi gradovi, nova sela koja se uključuju u socijalistički plan, — sve to, a nada sve lik našeg novog čoveka, naše ponosne žene, naše herojske omladine — govori o Partiji. Partija nadahnjuje književnika i samom našom društvenom praksom.

Kulturna politika nove države, — pod rukovodstvom Partije, — učinila je književnika potpuno slobodnim od kapitalističkog diktata, dala pune mogućnosti književnom stvaralaštvu da bude narodno, neposredno vezano s narodom, da se istinski nadahnjuje stvarnošću i bude istinski vidovito, imajući jasne perspektive. Sredstva štampe nalaze se u rukama radnog naroda, milioni primeraka listova i knjiga ulaze u narod, narodu pripadaju i sve kulturne tekovine koje su mu ranije bile nepristupačne. Naš kulturni život očišćen je od šund-literature, od nekulturnog neduha koji su unosili trgovci literaturom, od literarnih špekulacija i otrova nekniževne knjižarske robe. To je dobit ne samo za narod, nego i za književnost, čiji ugled je vanredno porastao. Dela marksizma-lenjinizma, koja su ranije stizala do radnih ljudi uz cenu opasnosti i pogibija, danas su postala pristupačna svima, i vaspitavaju ih u duhu socijalizma. Stariji i mladi književnici imaju sve mogućnosti da se idejno-teoretski uzdižu i osposobljavaju kao istinski stvaraoci. Najbolja ostvarenja sovjetske književnosti stižu neposredno do nas. Iz milionskih masa radnog naroda javljaju se sve novi i novi čitaoci, uživaoci kulture. Naš književnik može iz naroda da crpi nadahnuće za svoja dela, a svojim delima da vaspitava narod, kao ugledni učesnik u preobražaju života, kao idejni rukovodilac kome milionske mase daju snagu. To sve i još više, a usto jasnu i svetlu perspektivu, naša Partija daje našim književnicima.

Sem toga, naša književnost, nad kojom neprekidno bdi briga narodne države, neprekidno uživa pomoć Partije u savlađivanju mnogih problema i teškoća. Partija pruža svakodnevnu pomoć u uklanjanju ostataka reacionarne buržoaske ideologije, u uklanjanju nekulturnog nasleđa iz prošlosti a u pravilnom usvajanju kulturnog nasleđa, u pravilnom idejnom usmerivanju književnog života, u prevaspitavanju dobronamernih ali još zbunjenih simpatizera, u savlađivanju grešaka, zlonamernih i dobronamernih, u ispravljanju nedostataka samih književnika-komunista, u jačanju partijnosti kod njih, partijnosti koja ih čini uistinu narodnim književnicima. A neposrednu brigu našoj književnosti poklanja drug Tito, koji učestvuje u svemu što smo izvojevali i što svesno, s uzdanjem ostvarujemo.

Peti kongres naše Komunističke partije svi naši trudbenici, obuhvaćeni organizacijama Partije i Narodnim frontom, dočekuju s oduševljenjem i ponosom. Trudbenici grada i sela, — radnici, seljaci i intelektualci, — unapred pozdravljaju Kongres svoje Partije novim radnim obavezama i takmičenjem. Samo sazivanje Kongresa izazvalo je u radnim masama još veći polet i ponos patriota nezavisne zemlje, a njegovi rezultati biće od ogromnog značaja za sve dalje napore u borbi za izgradnju socijalizma. Kao što je značajan za sve oblasti našeg života, Peti kongres biće od neocenjivog značaja za naš dalji kulturni razvitak, za produbljivanje i intenziviranje naše kulturne revolucije, pa time i za našu književnost, koja igra važnu, a treba da igra još važniju ulogu u preobražaju našeg života.

Kongres se održava posle jedne pobedonosno završene etape narodne revolucije, u kojoj se proveravala linija Partije, a u čijoj je borbenoj praksi triumfovala stvaralačka primena principa marksizma-lenjinizma. On se održava u jeku borbe za izgradnju socijalizma, posle već izvršenih korenitih promena u našem društvu, u jeku kulturne revolucije koja je nerazdvojno vezana s izgradnjom materijalne osnove za puni rascvat narodne kulture. Peti kongres naše Partije oploditće našu književnost proveravanjem dosadašnjih iskustava i davanjem daljih smernica i potsticaja, da naša kritika postane idejnija, naučnija, budnija i aktivnija, da odlučnije vodi borbu protiv ideoloških pojava imperijalizma, da naša književnost manje zaostaje za našom preobražajnom stvarnošću, da bolje izvršava svoju visoku funkciju u našem novom društvu, da više izrazi njenu heroiku i lik naših novih ljudi, da vaspitava i nadahnjuje ljude za herojske podvige, da u njima razvija svest o njihovoj potencijalnoj i stvarnoj veličini, da književnici postanu u većoj meri »inženjeri ljudskih duša«, da se književnost digne na viši sutpanj idejnosti i partijnosti, da naša književnost postane što dostojnija našeg naroda, naše Partije, našeg druga Tita, da što bolje vrši svoju dužnost na kulturnom frontu antiimperijalističkog tabora, u borbi za čvrsti mir, istinsku demokratiju i čovečansku kulturu.

Jovan POPOVIĆ

Titovski duh usred Njujorka

Američka reakcija upinje se svim sredstvima da proturi svoju propagandu o preimućstvima »američkog načina života«, bacajući se naročito besno na zemlje socijalizma i narodne demokratije. Međutim, ovih dana pakost i bezočnost američkih pretendenata na svetsku vladavinu dobile su šamar, a usred samog Njujorka, na oči američke javnosti, uz oduševljenu simpatiju američkih radnika, pobedonosno je zablistao titovski duh, duh narodne demokratije. To nije bila propaganda, prokrijumčarena u »dolarski raj«, to je bio čin koji je zaprepastio pakosnike a oduševio prijatelje, čin koji je otkrio smisao i veličinu slobodnog rada, snagu istinskog patriotizma.

Teret koji je jugoslovenski brod »Radnik« nosio u Ameriku bio je istovaren. No kada je trebalo u brod utovariti imovinu jugoslovenskih iseljenika koji se vraćaju u domovinu, kao sanitetski materijal i drugi materijal za jugoslovenski Crveni krst, u težini od 450 tona, — vođe žutih sindikata, reakcionari, profesionalni gangsteri i »katolički veterani« sprečili su lučke radnike da izvrše svoju poslovnu dužnost, pa je grupa zavedenih radnika-robova odbila da utovari robu zato »što se u brodu nalaze slike Staljina i Tita«. Policija je sprečila da jugoslovenski iseljenici i drugi američki građani, koji su dobrovoljno došli da pomognu, ukrcaju brod. Sprečila ih je, da se ne poremeti »demokratski red«. Sutradan, policija je silom rasturila poštene američke lučke radnike koji su došli da pomognu i da speru ljagu koju su na lučke radnike bacile zavedene sluge imperijalista. Policija je htela da inscenira provokativni incident, da prikaže kako u Njujorku narod ne trpi novu Jugoslaviju. Reakcija je, međutim, postigla suprotno.

Sama posada broda »Radnik« i iseljenici-povratnici, s prijateljima Jugoslovenima, odlučili su da ukrcaju brod. Komanda broda i jugoslovenski pomorski ured u Njujorku prihvatili su zahtev posade i iseljenika. Na to su, međutim, inspiratori provokacije i nečuvene nepravilnosti, zabranili dobrovoljcima da se služe ijednom spravom, počev od velikih kranova do najmanjih kolica. I desilo se nešto nepojamno za Ameriku. Dobrovoljci — članovi posade, povratnici i njujorški Sloveni, — njih sto dvadeset na broju, pregli su da golim rukama utovare brod.

Prognoza američke štampe bila je da za to treba najmanje sedam dana. Ali tada je živa, jednom svešću i jednom voljom nadahnuta celina od stotinu dvadeset ljudskih tela izvršila podvig. Automobili, teški sanitetski sanduci, vreće i denjkovi, — mnoštvo teških predmeta počelo je da prelazi iz ruke u ruku, sa keja u brod. I, što je najstrašnije za dolarske imperijaliste — dobrovoljni radnici su pevali, a čitav kej odjekivao je od ponosne, prkosne, radosne pesme! I brod je bio utovaren do ponoći istog dana: američka norma od trideset tona na sat prebačena je za dvadeset tona — pedeset tona na sat, primitivnim sredstvima kakvim se u Americi više ne radi. A tek ta pesma!

Dobrovoljni rad izvršili su članovi posade broda, koji su već vaspitani u duhu naše zemlje, srodili se s radnim elanom i takmičarskim duhom naše zemlje u kojoj gradimo socijalizam. No iseljenici-povratnici i njujorški Jugosloveni koji su učestvovali u tom podvigu — živeli su dotada u Americi, nisu još navikli na način i smisao rada u Jugoslaviji, povratnici su tek imali da dođu u svoju preobraženu otadžbinu. A udarnički duh ih je prožeo i uzdigao kad su imali da izvrše rad za sebe, za svoju otadžbinu, kad su imali da pokažu Americi kako nadahnjuju likovi Tita i Staljina, zbog kojih su imperijalistički provokatori hteli da osujete ukrcavanje.

Naši iseljenici umeli su da rade po amerikanski. Oni su u Americi mnogo i radili, oni su stvorili mnoga bogatstva za američke kapitaliste — gubeći snagu i zdravlje oni su morali da dostižu norme koje su im poslodavci propisivali, oni su radili naporno i umešno, ali su radili za druge, — i niko u Americi nije pevao i ne peva dok radi. Pevanje uz rad — to zvuči kao blasfemija. A veći efekat slobodnog rada šamar je za profiterske eksploatatore rada. U ovom podvigu Jugoslovena u njujorškoj luci pokazao se smisao rada u titovskom duhu, u duhu izgradnje socijalizma, pokazalo se poverenje u sopstvene snage, pokazala se visoka patriotska, idejno-politička svest, kojima je rad u našoj zemlji prožet. U ovom podvigu pokazao se, na užas američkih reakcionara, ponos slobodnog rada, triumfovala je lepota rada oslobođenog od kapitalističke eksploatacije, pokazalo se stvaralaštvo rada uz pesmu.

Zar taj lanac živih ruku, preko koga lete najteži predmeti, dok radnici pevaju, ne potseća na neku nadahnutu poetsku sliku? U Sovjetskoj zemlji i u našoj zemlji to je već »obična«, prirodna stvar, to je stil rada, to je oblik života i duha. Međutim, u Njujorku — to je bila veličanstvena demonstracija, na sramotu provokatora i na radost naprednih Amerikanaca.

Njujorška štampa morala je da se pozabavi tim podvigom. Provokacija reakcije pretvorila se u delotvornu propagandu za narodnu demokratiju. Ne samo Komunistički »Dejli Vorker«, koji simpatiše Jugoslaviju, nego i listovi koji retko pišu istinu o Jugoslaviji morali su da odadu priznanje. »Dejli Vorker« je, između ostalog, rekao: »Udarnički duh Jugoslovena istovetan je s borbenim duhom jugoslovenskih partizana, koji su kroz herojske i nesebične borbe oslobodili svoju zemlju«. A »Herald Tribiun«, pod naslovom »Jugoslovenska posada poput živog ljudskog lanca ukrcava Radnik«, priznao je: »Pevajući jugoslovenske pesme, oni su dizali i nosili najpre vreće pa onda automobile i ambulante. Njihova pesma odzvanjala je pristaništem, prateći njihov rad do kasne noći....«

I »Radnik« je, natovaren, otplovio, ostavljajući za sobom utisak toga podviga, utisak ponosnog rada uz pesmu, koja odjekuje u zemlji gde je rad teret i poniženje, gde profite iz tuđeg rada vuku eksploatatori.

Drugovi iz posade »Radnika« i drugovi iseljenici koji se vraćaju u preobraženu domovinu zaslužuju zahvalnost. Oni su dostojno zastupali svoju zemlju, pokazali njen heroiski i udarnički duh, a njihov podvig, koji uliva ponos u sve nas, dostojno se pridružio takmičenju u čast Petog kongresa Komunističke partije Jugoslavije, koji će se održati u jeku naše borbe za izgradnju socijalizma!

KNJIŽEVNICI JUGOSLAVIJE ZA NARODNI ZAJAM

Udruženja književnika svih naših republika održala su konferencije u vezi s upisivanjem Narodnog zajma. Na konferencijama referenti su naglasili značaj Narodnog zajma za brže i bolje ispunjenje Petogodišnjeg plana i za razvoj naše književnosti i kulturnog života uopšte. Zatim su članovi i kandidati udruženja dali izjave koliko pojedini želi da upiše.

Članovi Udruženja književnika Srbije koji su prisustvovali sastanku izjavili su da će upisati 550.250 dinara, Hrvatske 475.250, Slovenije 240.000, Makedonije 100.500 dinara.

Među književnicima koji su dali izjave, Branko Ćopić rekao je da će upisati 100.000 dinara, Ivo Andrić 60.000, Isidora Sekulić 40.000, Jovan Popović 30.000, Radovan Zogović 30.000 Oto Bihalji-Merin 25.000 dinara.

Upis se nastavlja u svim udruženjima narodnih republika.

DVADESETPETOGODIŠNJICA SMRTI BUGARSKOG REVOLUCIONARNOG PESNIKA

HRISTO SMIRNENSKI

Georgi VESELINOV

Osamnaestog juna 1923 godine,u jednom sanatorijumu nedaleko od Sofije, umro je od tuberkuloze veliki bugarski proleterski pesnik Hristo Smirnenski.

Smirnenski je rođen 30 septembra 1898 godine u malom makedonskom gradu Kukušu, u kome je proveo detinjstvo i završio progimnaziju. Posle balkanskog rata, on deli sudbinu svog naroda proteranog sa rodnog ognjišta i dolazi, kao izbeglica, u Sofiju, koju je posećivao i ranije. Za njega i za njegovu porodicu u Sofiji nižu se crni dani nemaštine i teške borbe za opstanak, tako da je Smirnenski jedva u stanju da nastavi školovanje. Njegov je otac siromašan poslastičar. Sin pomaže ocu u radu, a pored toga, prodaje novine i pohađa tehničku školu. Godine 1917 stupa u vojnu školu kao pitomac. Nacionalna katastrofa koju je preživela Bugarska i veliki politički događaji, koji su nastali u svetu posle prvog svetskog rata, naročito Velika oktobarska socijalistička revolucija, utiču na njega i on napušta vojnu školu, studira neko vreme na pravnom fakultetu Sofijskog univerziteta, ali ga ne završava, nego se posvećuje samo književnom radu. Godine 1919 stupa Smirnenski u Bugarsku komunističku partiju i otada stavlja sve svoje snage u službu radničkoj klasi sve do smrti.

Hristo Smirnenski počeo je svoju književnu delatnost još 1915 godine kao učenik drugog razreda tehničke škole. Prvi njegov rad štampan je u humorističkom listu — »Kvo da e«. Od 1916 do 1922 sarađuje Smirnenski, ponekad istovremeno, u nizu humorističnih listova. On je i jedan od najredovnijih saradnika naprednog satiričnog lista. »Červen smeh«, koji je počeo da izlazi 1919 godine. Aktivno sarađuje i u listovima »Rabotničeski vestnik«, »Mladež«, »Narodna armija«, a 1922 sam osniva list »Maskarad«. Kao veoma aktivan književnik, sarađuje Smirnenski u to vreme u nizu listova i časopisa pod najrazličitijim pseudonimima, od kojih mu je najpoznatiji bio Vedbal. Pa i samo ime Smirnenski ustvari je preinačeno njegovo pravo prezime Izmirlijev. Godine 1918 izlazi njegova prva knjiga »Uzdisaji raznog kalibra u stihovima i prozi«, 1922 druga — »Da bude dan!«. Posle njegove smrti objavljen je 1924 godine ciklus pesama »Zimske večeri«, a 1932 i 1933 godine izlaze sabrana dela u tri knjige ma da ni u njima nije objavljeno sve što je Smirnenski napisao. Otada su njegova dela nekoliko puta ponovo objavljivana.

Književno stvaranje Hrista Smirnenskog obeležava novu etapu u razvitku bugarske revolucionarne poezije. Posle imperijalističkog rata stari svet se savijao pod pritiskom revolucionisanih narodnih masa. Partija bugarskog proletarijata postala je vrlo masovna, stekla političko iskustvo, odlikovala se kao moćna politička organizacija koja ima pristalice među radnicima, seljacima i u narodnoj inteligenciji. Dve nacionalne katastrofe i događaji koji su se desili posle rata primorali su mladog pesnika da konačno odbaci izvesne velikobugarske i šovinističke elemente i ideale, koji su mu nametnuti u ranom dečaštvu i kojima je bio posvetio neke od svojih najranijih stvari. Još pre nego što je ušao u Bugarsku komunističku partiju, Hristo Smirnenski istupa protiv krivaca za pogrome protiv takozvanih heroja iz pozadine. Njegova klasna pripadnost i uslovi pod kojima živi odlučno utiču na njegov razvitak i na njegovu ideološku orijentaciju. Politički događaji, plamena poezija Hrista Boteva, ostvarenja bugarske poezije do tog vremena, prijateljstvo sa poznatim naprednim savremenicima i uticaj partije ubrzavaju razvitak pesnika i on unosi u poeziju novu tematiku i nove oblike. Smirnenski nalazi teme u konkretnoj stvarnosti i stavlja svoje stvaranje u službu radnih ljudi. On posmatra oko sebe siromašne, ponižene i eksploatisane, s jedne strane, i, s druge strane, mračne aferaše, špekulante i pljačkaše, koji plivaju u izobilju i razvratu. Novi život može biti izvojevan samo revolucionarnim sredstvima. Smirnenski traži borce u svim epohama i posvećuje im vatrene pesme. Revolucionarnim patosom svoje nadahnute poezije on je inspirisao naprednu omladinu u borbi protiv snaga reakcije. Iako nije doživeo Septembarski ustanak 1923, svojim stvaranjem Smirnenski je odigrao odlučnu ulogu u njegovom pripremanju, njegove pesme, zajedno s pesmama Boteva, bile su zastava u borbi protiv fašizma do njegovog uništenja.

Odrastao u nemaštini i nuždi, on je poznavao muku radnih, eksploatisanih ljudi, žena i dece. Jasni su mu i uzroci. U celom ciklusu pesama »Deca grada« on je dao sliku njemu savremenog velikog grada.

U svojoj pesmi »Gavrošova braća« on vidi kako kroz veliki grad, koji se stisnuo u pakosti, promiču svake večeri siluete pocepane i iznurene dece, »beskućnih Gavroša«, kojima grad, »toliko izdašan prema jednima« ne daje ništa. Pocepana deca pretstavljaju kontrast okolnom sjaju, a u njihovoj nežnoj duši ključa nezadovoljstvo zbog ovakvog stanja stvari. Kroz poglede i uzdahe dece probija pretnja onih koji će postati budući borci. Deca su pesnikovi omiljeni heroji i u nizu drugih pesama u zbirci »Zimske večeri«.

Pored dece, Smirnenski je opevao i ženu. U pesmi »Cvećarka« naslikan je veliki grad, koji se priljubio uz tajanstvenu planinu i sakrio u svojim granitnim nedrima »na hiljade razbijenih duša«. Među njima je i mala cvećarka, koja obilazi kafane i prodaje cveće. Ona nije slobodna žena, koja je svoj gospodar, koja može da nađe zaposlenje i da učestvuje u izgradnji života. Ona samo može da bude mamac za prljave poglede, koji klize kao crni pipci po njenom lepom telu. Ona nudi cveće, a kameni grad vreba je da bi joj stvorio životni put bez radosti.

Sem mnogobrojnim nesrećnicima, kao što su stari svirač, gavrošovci, ulična žena, siromašna cvećarka i druge nesrećne žrtve, veliki grad pružio je utočište i zlom grabljivcu, razvratniku, koji je naslikan veoma reljefno u pesmi »Vuk«. Kada se grad budi i svi odlaze na rad, on se vraća pijan posle noćne terevenke. U »prazničnoj raskoši« on je ispijao čašu za čašom, a sada se vraća, dobro odeven, s debelom cigarom u ustima, a u njegovom maglovitom pogledu zvoni »bankarska duša« svojom jedinom žicom, koja je od zlata. Taj stari vuk identifikuje se sa starim svetom koji, »odlazi na spavanje nečiste savesti i pijan«.

Nasuprot tome starom svetu, stoji bodar radnik. U pesmi »Radnik« on korača rano izjutra » s gomilom bleda lica« i »izgara u zapaljenom gnevu«. Kameni grad oseća njegove teške korake. Radnik nije pokoran rob, već novi Prometej, koji je odbacio »jaram bogova« i stupa odvažnim korakom ka novom životu.

Hristo Smirnenski naročitom ljubavlju opevao je polet masa, koje će ustati u borbu za pobedu socijalne pravde. Zlokobna noć i smrt pokrivaju zemlju. Rat besni svuda. Zlatni bog je svemoćan. Život postaje sve teži i teži, ali u haosu robovanja i nasilja odjekuje glas pobunjenog naroda: »Da bude dan! Da bude dan!« (»Da bude dan!«). Porobljeni narodi vide bespravlje u kome se nalaze. Svi su »deca majke zemlje«, ali ona ne daje hranu svima. Međutim, oni su snaga na kojoj počiva svet; oni stvaraju bogatstva. Eksploatisani vide dan odmazde, jer njihov gnev već ključa i njihov snažan poklič odjekuje: »I mi smo deca majke zemlje!« (»Mi«). Gnev potlačenih masa i njihova želja da zbace ropski teret upoređuje se simbolički sa erupcijom vulkana (»Pobuna Vezuva«). U gomilama se krije nepoznata oluja. One nose u sebi brige, ali i svetlu budućnost (»Gomile«). Smirnenski je posvetio jednu od svojih najboljih pesama. »Kopač uglja« rudarima koji se spuštaju duboko u nedra zemlje. Rad u kapitalističkom društvu — u kom je eksploatacija čoveka čovekom osnovni zakon — nije zadovoljstvo, već ropska nevolja. Podzemna tama i crni slojevi uglja slika su te nevolje, nagomilane u toku vekova. Ali te dubine skrivaju i snagu i vatru revolucije. Kopač uglja mora, ne samo da ruši podzemne slojeve, već i, kao klasno svestan radnik, da budi revolt među potlačenima. Ova snaga »crnih slojeva«, »robovskih duša«, treba da bude bačena u borbu, da bi zasjale ognjene struje reke revolucije. Ova pesma, po snazi osećanja, jedna je od najborbenijih pesama ne samo u stvaranju Smirnenskog, već i u čitavoj bugarskoj poeziji.

Hristo Smirnenski traži borce i u dubokoj drevnosti — u licu vođe pobunjenih rimskih robova, Spartakusa, u heroju Pariske komune Deleklizu i u bugarskoj istoriji — u legendarnom bugarskom pesniku i revolucionaru Hristu Botevu, u herojskim pretstavnicima nemačkog proletarijata Kariu Libknehtu, Rozi Luksemburg i borcu Johanu. Tako Smirnenski postaje ne samo pesnik bugarske radničke klase i bugarskog radnog naroda, već i pesnik radnih ljudi celoga sveta.

Smirnenski je posvetio čitav niz pesama velikom delu Oktobarske revolucije: »Crveni eskadroni«, »Severni sjaj«, »Moskva«, »Severni Spartakus«, »Rusija«.

Moskva bdi nad sudbinom radnih ljudi, okuplja radosti i boli cele zemlje. Ona je srce od rastopljenog metala. Pred njenim prilazima razbijaju se neprijateljski napadi (»Moskva«).

U pesmi posvećenoj mladoj Crvenoj armiji Smirnenski veliča njenu oslobodilačku ulogu. Po snazi osećanja i zamisli, po poletnom ritmu, pesma »Crveni eskadroni« dolazi u red najboljih njegovih pesama.

Ličnost kod Smirnenskog stapa se sa kolektivom. Pesnik se oseća kao deo mase, živi njenim životom.

U pesmi »Prolećno pismo« odraženo je beskrajno oduševljenje revolucionara, prožetog verom u budućnost u čijoj će izgradnji naročitu ulogu odigrati omladina jer ona ima snagu da menja život. Pesnik živi u radosnom predosećanju novog života i želi da svoja osećanja podeli s drugima. Da bi se stiglo do te »svetle radosti« potrebna je spremnost na sve žrtve.

Smirnenski je pisao i humorističke stvari s temama iz društvenog, političkog i svakodnevnog života, i u njima ismejao pretstavnike nenarodne vlasti, crkve, špekulante, reakcionare.

Ime Hrista Smirnenskog stoji u bugarskoj književnosti uporedo sa imenima njenih najvećih pretstavnika. On je podigao na viši umetnički stupanj bugarsku revolucionarnu poeziju i uneo u nju novu tematiku. On je stavio svoje stvaranje u službu radničke klase i Partije. Zbog toga Smirnenski pripada čitavom narodu, jer odražava njegove najdublje težnje.

Pismo Hauarda Fasta pred odlazak u zatvor

U svome broju od 18 juna američki list »P. M« objavio je u rubrici »Pisma uredniku«, sledeće pismo poznatog američkog pisca Hauarda Fasta:

Dragi gospodine,

Hteo bih preko vas da uputim sledeće otvoreno pismo američkom narodu:

Moji dragi američki sugrađani,

Možda je u izvesnom smislu smelo s moje strane što pokušavam da se obratim milionima poštenih ljudi koji žive u ovoj zemlji. Već više meseci zatvorene su za mene redakcije skoro svih naših listova; isti je slučaj i sa časopisima, pa i sa radiom. Oklevetati čoveka, zatim mu ne dozvoliti da odgovori, da se odbrani, to je uobičajeno pravilo »slobodne štampe« u današnjoj Americi.

Bilo bi ipak nesavesno s moje strane da ne kažem svoju reč o pitanju odbijanja od strane Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država da sasluša apel odbora Ujedinjenog antifašističkog komiteta za pomoć izbeglicama. Danas nije vreme za strpljenje i ćutanje.

Kroz nekoliko dana jedanaestoro ljudi i žena otići će u zatvor. Zločin za koji su osuđeni jeste dvostruk. Prvo, oni su antifašisti; drugo, oni su se godinama predano zalagali da izleče bolesne, da nahrane gladne, da prihvate ranjene i invalide koji su se borili za republikansku Španiju. Oni su zbog toga žigosani kao zločinci.

Već ima dve godine kako nas, članove odbora Ujedinjenog antifašističkog komiteta za pomoć izbeglicama, uznemiravaju, progone i saslušavaju, i nikakve druge činjenice osim onih koje sam gore nabrojao nisu bile utvrđene.

Na stotine stranica sastavljani su zapisnici o saslušanju svedoka pred sudom. Pa ipak, nikakve druge činjenice osim ovih koje sam gore nabrojao nisu bile ustanovljene.

Ima ljudi koji tvrde da smo strani agenti. Podle laži! Ima ih koji tvrde da smo antiamerikanci. Ja antiamerikacima zovem njih — jer od mojih drugova, članova odbora, ja ne znam boljih Amerikanaca, lojalnijih i privrženijih onim velikim principima koji su činili nekad da samo ime Amerike tako divno odjekne u duši svih ljudi.

To što ćemo otići u zatvor nije stvar od velikog značaja. Što se nas tiče, nama je milije da budemo zatvoreni nego da se odreknemo svojih principa i principa svoga naroda u korist etike Komiteta za ispitivanje antiameričke delatnosti. Ali razlozi zbog kojih mi idemo u zatvor pretstavljaju stvar od velikog, zaista tragičnog značaja za sve Amerikance.

Jer, posle našeg satvaranja, antifašistička delatnost postaje zločin koji dolazi pod udar zakona ove zemlje. Dobročinstvo postaje zločin. Pomagati bolesnim i gladnim postaje zločin — ako politička shvatanja onih koje pomažete ne odgovaraju političkim shvatanjima Komiteta za ispitivanje antiameričke delatnosti.

To je goruća, užasna sramota današnje Amerike! To je ono što mi nećemo i ne smemo da dozvolimo! Meni nije potrebno niti želim da opravdavam svoju domovinu. Poznajem je i suviše dobro i suviše je duboko volim. Desetine miliona među vama čitali ste moje knjige: nije mi potrebno da van dokazujem kako nikad nisam napisao nijednu reč koja nije bila izraz moje ljubavi, poštovanja i brige za zemlju u kojoj sam rođen i koja me je othranila. Ja ne mogu da ćutim dok jedna grupa loših ljudi pokušava od ove zemlje da učini predmet užasavanja u očima slobodnih ljudi svih zemalja.

Moj će se glas čuti. Čuće se i glasovi desetoro hrabrih ljudi i žena koji su osuđeni zajedno sa mnom. I vaš glas takođe, treba da se čuje — jer je ovo što se sada radi još jedan korak bliže ka nastanku one užasne noći, strašne i neljudske noći koja je već silazila nad toliko mnogo naroda i koju ljudi zovu fašizam.

Manhattan

Hauard Fast

SARTROVE PRLJAVE RUKE

Erih KOŠ

Posle Prvog svetskog rata građanska »umetnost« Zapada dala je nadrealizam, posle ovog rata ona je za svoje književne uzore i moralno-političke teoretičare izabrala »bivše književnike i bivše ljude«, izdajnike radničkih partija, renegate pokreta otpora: Žan-Pol Sartra, Andre Malroa i Artura Kestlera. Samo, dok su prvi, nadrealisti bar na književnom planu propovedali bežanje od stvarnosti (uostalom iz sasvim jasnih političkih motiva), dotle se ovi drugi, zadojeni američkim smislom za posao (biznes), ne zadovoljavaju samo dizanjem prašine, zamagljivanjem horizonata, svilenim koprenama i kulama od slonove kosti. Oni su malo dublje posegnuli da bi mutili po samoj stvarnosti, od koje se više ne može pobeći, i koja se ne da sakriti, i, u ime nekih tobože demokratskih principa i antikonformizma, duboko zagazili u dnevnu politiku na strani fašista i imperijalista.

I tobože najuzdržljiviji među njima, »otmeni i produhovljeni« Žan-Pol Sartr smatrao je, na primer, za potrebno da se za vreme referenduma po pitanju ustava u Francuskoj izjasni na strani reakcije i da sebe i svoj »egzistencijalistički pokret«, kad je to trebalo, stavi u službu De Gola, »treće sile« i Maršalovog plana, da bi najzad otvoreno zaplovio američkim vodama i pristao na američkoj obali.

U Sjedinjenim Američkim Državama uz velike i zvučne reklame putovao je i držao predavanja između Njujorka i Kalifornije, i na Brodveju prisustvovao prikazivanju svoje drame »Muve«, u kojoj je, na zadovoljstvo američkih imperijalista i fašista, preko ličnosti iz starih grčkih tragedija: Egista, Oresta, Klitemnestre, Elektre i Jupitera pokušao da opravdava nasilje, a narod prikazao kao gomilu i stoku, koja se uvek povodi za čvrstom rukom i vapije za bičem. Pošto je tako položio ispit za ispovednika i dušebrižnika reakcije, Amerikanci su mu, u okviru »ideološke ofanzive« generala Lušijusa Kleja, organizovali triumfalno putovanje po zapadnim zonama Nemačke, a on je, da bi im se odužio, svojim »Muvama« i izjavama koje je davao u vezi sa njima »pomogao Nemcima da se oslobode svoje zle savesti«, koja je, po Sartru, bespredmetna, jer je svaki zločin opravdan ako iza njega stoji neki snažan motiv i čvrsta volja koja ga sprovodi u delo.

Pošto je u svom »filozofskom« delu »Biće i ništavilo«, osporio celom ljudskom rodu pravo na egzistenciju, on je, vezujući svoju egzistencijalističku filozofiju za Ničea, Huserla i Hajdegera, mračne prethodnike Rozenbergovog »Mita XX veka«, nivelišući idejni put za novi nastupajući fašizam, prišao rušilačkom poslu obaranja svih moralnih i kulturnih vrednosti, sveg zdravog i kulturnog nasleđa preko koga se čovek preko hiljade godina svoje egzistencije postepeno uzdizao.

U »Muvama« («Les Mouches») ismejao je ljubav brata i sestre, muža i žene, majke i dece; on ne vidi razliku između zločina, pravde i kazne. U drami »Iza zatvorenih vrata« (»Huis-clos«) narugao se osjećanju časti i poštenja; za njega je osveštan samo princip svetog egoizma, a »pakao to su Drugi« (»l'enfer, c'est les Autres«). U drami »Mrtvaci bez pogreba« »Morts sans sépulture«) pokušao je da se naruga hrabrosti i požrtvovanju junaka Pokreta otpora u Francuskoj; za njega su borci otpora ljudi rukovođeni taštinom, slepi fanatici koji izazivaju nepotrebna krvoprolića i svojim rukama dave decu, slabići koji izdržavaju muke, ali popuštaju kad im se osmehne život i umiru kad su hteli da žive. U »Časnoj prostitutki« («La putain respectueuse») pretposlednjoj svojoj drami, Sartr je, da bi ismejao moralne predrasude — kako bi on to rekao — za njihovog nosioca izabrao baš prostitutku i pustio je da se uzaludno opire i da najzad, kapitulira u borbi sa opštom amoralnošću, koja je, po Sartru, gvozdeni zakon po kome se upravljaju odnosi između ljudi. Na kraju pošto se dohvatio svega što je u zapadnom svetu našao pozitivno, Sartr se u svojoj najnovijoj drami, koja je nedavno prikazana u Parizu, uhvatio i teme o oslobodilačkoj borbi potlačenih naroda u ovome delu Evrope, uloge komunističkih partija koju su one u toj borbi igrale i svojim »Prljavim rukama« pokušao da zahvati i u svetle prilike i čiste horizonte naše nove stvarnosti.

Sadržaj te drame, koju je jednodušno pozdravila sva reakcija u Francuskoj, a s prezirom i osudom propratila je sva napredna štampa, bio bi prema reakcionarnim »Les nouvelles litteraires«: »problem moralne čistoće u politici«, koje, po mišljenju Sartra i pozorišnog recenzenta lista, nema u zemljama narodne demokratije.

Komad se dešava u Iliriji godine 1943, pod nemačkom okupacijom. Iga (Hugo), mladog intelektualca, koji je »iz ideoloških razloga postao komunista«, postavila je partija za ličnog sekretara šefa partije, Ederera (Hoederer), sa zadatkom da ga ubije, jer neki istaknuti članovi partije smatraju da Ederer namerava da paktira sa sinom regenta koga su postavili Nemci i sa šefom Pokreta otpora građanskih partija. Realizam Ederera, koji na taj način želi da se posle rata dokopa vlasti, u suprotnosti je sa fanatizmom i čistunstvom Iga, ali ga snažna ličnost vođe partije, njegova životna snaga i plemenitost, toliko privlače da on ne može da izvrši naređenje. Tada se na sceni pojavljuje Olga, Igova ljubavnica, u ulozi krvožedne boginje osvete, nalik na anarhistkinje iz druge polovine devetnaestog veka, (iz vremena Orsinija, atentatora na Napoleona III ili Luiđija Lukenija, ubice carice Jelisavete austrijske). Ona je muškobanja, potšišane kose, oči joj sevaju i u svakom džepu nosi po nekoliko bombi. Da bi prikrila slabost svog ljubavnika i spasla ga od osude partije, Olga baca bombu na Ederera u času kad ovaj pregovara sa emisarima Nemaca. Međutim, atentat ne uspeva.

Dotle je drama uglavnom »politička«, isprepletena raspravama o dužnosti i naklonosti, moralu i politici, pojedincu i celini, ciljevima i sredstvima, a tada se u glavnu temu, po ukusu publike sa velikih bulevara, upliće i ljubavna tema o bračnom trokutu. Jesika, lepa i ćudljiva Igova »žena-dete«, predaje se Edereru i odaje mu ubilačke namere svoga muža. Ederer je velikodušan i oprašta to Igu. Međutim, Igo zatiče Jeziku u Edererovom zagrljaju i puca iz pištolja. Da li je ubio izvršavajući naređenje partije ili iz ljubomore, — eto to je novi »moralni« problem koji Sartr postavlja pred gledaoce.

Siroti Igo, koji u međuvremenu sedi u zatvoru (osuđen je na blagu kaznu, jer se radilo o ubistvu iz ljubomore i jer je žrtva bio »komunista«), ni sam ne može da reši ovaj problem. On primećuje da su drugovi hteli da ga »likvidiraju« upućujući mu u zatvor otrovanu hranu i tu za njega nastaje drugi problem — da li su oni to učinili da bi ga se rešili, jer sad suviše zna, i da li je on dužan da se povinuje njihovoj želji?

Po izlasku iz ztavora Olga mu pomaže da reši oba pitanja. Ona ga izveštava da je »po nalogu iz Rusije« izmenjena linija partije, da se pokazalo da je Ederer bio u pravu što je hteo da sarađuje sa Nemcima i da je proglašen za heroja, te je partija rešila da Igo, kao njegov ubica, mora da umre. Da bi ga spasla, Olga uverava Iga da je Ederera ubio iz ljubomore, a ne iz političkih motiva, ali Igo više voli da umre, nego do živi »prljavih ruku«.

Jasno je šta je Sartr hteo da kaže ovim svojim pozorišnim komadom. »Prljave ruke« trebalo je da dopune listu klevetničkih napisa koje su za račun reakcije — američke u prvom redu — isfabrikovali u poslednje vreme razni izdajnici i probisveti tipa Kravčenka, Budenca, Kestlera i drugih, i da, u horu sa reakcionarnom štampom, na književnom planu ponovi poznate klevete o komunističkim partijama i narodnim demokratijama, u kojima tobože vladaju opšte nepoverenje, strah i nesigurnost, a svemoćne tajne policije na svakom koraku prate građane, i gde komunisti idu stalno s pištoljem u rukama i ubijaju ljude nasred ulice. »Mnogi ljudi danas — pišu reakcionarne »Le nuvel literer« (»Les nouvelles litteraires«) polažu svoje nade u komunizam. Sartr im je, sa veštinom koja istina ponekad kvari opšti utisak, pokazao svu opasnost koja im od komunizma preti.«

U jednom od svojih »dela« Sartr je napisao: »Što se mene tiče, ja sam mišljenja da se politika ne može voditi, a da se pri tom ne uprljaju ruke.« I zaista, — ukoliko se to tiče Sartra — on je vodeći politiku za račun De Gola, »Treće sile«, »Demokratsko revolucionarnog pokreta« koji podržava Bluma, stavljajući svoje pero u službu reakcije, napadajući u svojim spisima sve što je vredno i pozitivno u Francuskoj i u svetu, zablatio ruke do ramena. Na stranu njegove filozofske besmislice o »apsolutnoj slobodi ličnosti«, »apstraktnoj čistoti apstraktnog ideala«, kao i plitki konvencionalni i neukusni aforizmi o bračnom trokutu, svemoćnoj ljubavi, neizbežnoj ljubomori, grubom mužjaku, ženi-detetu itd. Takva »literatura« i odgovara plitkom ukusu većeg dela posetilaca pozorišta »Antoan«. Prema svecu i tropar! Ali, bezočnost i drskost (avoir le touper reklo bi se to na Sartrovom maternjem jeziku), s kojim se u »Prljavim rukama« prihvatio teme o oslobodilačkoj borbi naroda Istočne Evrope, zaista traži da se on udari po prljavim prstima. I već je i dobio po njima.

Gospodin Sartr, na vrhuncu svoje žalosne književne slave, doživeo je s »Prljavim rukama« neuspeh. Uzalud je Francuska reakcionarna štampa pokušavala da pohvalnim kritikama i reklamom spase situaciju. Ni jevtini, vodviljski efekti pozorišnog komada nisu mogli da zabave publiku, te je najzad i reakcionarna štampa morala da prizna, da su situacije u komadu »isuviše iskonstruisane i da ličnosti deluju beskrvno«.

Šta to znači? To znači da su narodno-oslobodilački pokreti i njihova rukovodeća snaga — komunističke partije i njihovo voćstvo u zemljama narodne demokratije, — prikazani u Sartrovom komadu do gluposti lažno i da su herojska borba naroda tih zemalja i predvodnička uloga komunističkih partija u borbi protiv fašističkih okupatora, toliko proslavljeni u Francuskoj i svetu da ih ni Sartr nije mogao nekažnjeno falsifikovati.

„Još pre premijere u francuskoj štampi pojavila se vest da je jedna američka filmska kompanija otkupila pravo da »Prljave ruke« iskoristi kao scenario za film. Zar američki filmski magnati nikakvu pouku nisu izvukli iz neuspeha filma »Gvozdena zavesa«? Možda će im Sartrov neuspeh najzad ipak pokazati da je oslobodilačka borba naroda Jugoslavije i Istočne Evrope tako ozbiljna, plamena tema, da se ona ne može nekažnjeno doticati prljavim rukama.

Plemeniti gest sovjetskog književnika A. N. Stjepanova

Nakladni zavod Hrvatske izdao je, roman sosvjetskog pisca Aleksandra Nikolajevića Stjepanova »Port Artur«. A. N. Stjepanov, koji je kao četrnaestogodišnji dečak preživeo sa svojim ocem,artileriskim oficirom, opsadu Port Artura, radio je na svom romanu osam godina. To je dosad jedino njegovo veliko delo. Roman je 1946 g. nagrađen Staljinovom nagradom prvog stepena za 1943-1944 godinu.

Pripremajući prevod romana, izdavači su se obratili Stjepanovu pismom i zamolili ga da za hrvatski prevod pošalje autobiografske podatke. Sovjetski književnik tome se odazvao i u svom pismu sa autobiografskim podacima, u kome izveštava Nakladni zavod Hrvatske da prilaže svoj honorar od 100.000 dinara našoj deci, zabeležio je i ove redove.

»Radujem se što je moj roman »Port Artur« preveden na hrvatski i što će se jugoslovenski čitaoci upoznati s junaštvom ruskih boraca, koji su branili opkoljenu tvrđavu.

U znak poštovanja i ljubavi prema herojskoj Jugoslaviji, honorar koji mi pripada za knjigu, predajte fondu siročadi-dece palih partizana.

Upućujem bratski pozdrav herojskim narodima Jugoslavije, želeći im dalje uspehe u radu na kulturnom uzdizanju i jačanju domovine.

A. STJEPANOV

Reči sovjetskog književnika A. N. Stjepanova: njegov dar našoj deci izraz su ljubavi koju sovjetski ljudi gaje prema našim narodima. One su još jedan dokaz više da sovjetski ljudi ne zaboravljaju godine zajedničkih patnji i herojske borbe; one govore o neraskidivim vezama koje vezuju sovjetske narode s našim narodima.

NEČOVEČNA MISTIFIKACIJA BEZ VELA

Povodom filma »Sedmi veo«

Jedna ličnost u scenariju engleskog filma »Sedmi veo«, koji se prikazuje ovih dana u Beogradu a koji engleska kritika udiže kao remek — delo, konstatuje da je film suprotan životu. Ona je u ovoj konstataciji pod filmom podrazumevala izvesno film koji stvara američka filmska produkcija i njoj podložna engleska. Da je film u toj produkciji zaista suprotan životu dokazuje i scenario »Sedmog vela«.

Siže filma je proizvoljna konstrukcija prožeta dekadentnim duhom. Njegova sadržina sva je u psihičkim bolestima i deformacijama, kao i u lažno prikazanim ljudskim odnosima. Sva je u znaku konstruisane psihoanalize i hipnoze. Odmah u početku udara se po gledaocu misterioznim pokušajem samoubistva, a zatim sleduje hipnoza koja »skida« sedmi veo sa psihe bolesne pijanistkinje. Pijanistkinju, junakinju filma, progan ja fatumski nesreća s rukama. U detinjstvu nju je šibala po rukama vaspitačica, a kada je odrasla naljućeni tutor udario je štapom po prstima. Bežeći od tutora stradala je u automobilskoj nesreći i to opet dobivši teške povrede po rukama. S druge strane, tutor, ženomrzac, deluje na nju neobjašnjivom, svengalijevskom snagom, da postane prvoklasna umetnica.

Između tutora i štićenice odnosi su prinudni, nastrani. Ona raste ne zna se kako pod njegovom despotskom čarobnjačkom sugestijom. Ona nije živi stvor već automat drugoga. To svođenje čoveka na automat, mehanizam, to je u biti sadržine ovoga filma, koji je sav u konstrukcijama i trikovima. Ljudski odnos je u njemu potpuno neprirodan, ljudski lik doveden do mistificirane sablaznosti. I pre nego što je došao hipnotizer da je leči od obolelosti psihe, devojka je bila medijum. Ona u tom stanju bez realne strasti za svoj umetnički poziv, bez iskrenog, zdravog oduševljenja prema muzici, kreće od koncerta do koncerta, uvek samo zagledana u svoje prste kao da je samo u njima umetnička snaga pijaniste, uvek u opsesiji straha, terorisana samoživošću svoga tutora, a podnoseći taj teror beživotno, mehanički.

Sve je mistificirano u tom filmu, i nastranost, i psiha, i muzička obdarenost, i sugestija hipnoze. Nijedan elemenat nije realan, životan, istinit, ni u scenariju, ni u njegovoj interpretaciji. Onako kako je sastavljen scenario, kako je postavljen zaplet fabule, kako je dato rešenje zapleta, tipično je za dekadenciju buržoaske umetnosti. U nemoći da se prikažu zdravi, prirodni životni odnosi među ljudima, pribegava se ovakvim trikovima da se u njih plasira siže bolesnog, nastranog senzibiliteta i da se od njega sačini nešto senzacionalno, da se da jedna potpuno iskonstruisana istorija koja je vrlo slična kriminalnoj hronici. A ova istorija ima i svoj potsmisao. Kada je »skinut sedmi veo« pokazalo se da je devojka volela despota koji ju je tiranisao i tukao.

Interpretacija je velikim delom jasno demaskirala mistifikaciju sižea. Onaj lekar hipnotizer smešan je u ozbiljnim pozama vidara psihe, jer liči u mnogome na kakvog trgovačkog putnika ili sitnog činovnika kompanije koja je producirala ovaj film. Junakinja filma potseća na seriski tip filmskih glumica koje mistificiraju fatalnost trudeći se da budu uvek u kobi hladne, neme fizionomije svoga prototipa — Grete Garbo. Glumac koji igra ženomrsca tutora uspeo je zaista bezizraznom igrom da sakrije svoja prava osećanja prema devojci koju kroz život progoni da od nje stvori predmet svojih ambicija. Tehničke mogućnosti filma, režiska nastojanja pokušala su da jakim efektima pokriju besadržajnost i idejnu nakaznost ovog filma.

Muzika je takođe poslužila kao mamac za publiku. Muzika je tu dovedena u situaciju da servira publici laž, besadržajnost i sve abnormalnosti jednog sižea koji je slika dekadencije i umetničkog pada buržoaske kulture.

Velibor GLIGORIĆ

ITALIJA

Kalež (putir), fašističke knjige i antikomunističke laži u katoličkim knjižarama

Italijanski časopis za politiku i kulturu »Rinašita« (»Rinascita«), čiji je direktor Palmiro Togliati, donosi u svom 4—5 dvobroju pismo Valentina Gerretana upućeno jednom katoliku. U pismu autor govori o odnosu katolika u Frontu prema crkvi i njenoj politici, pa kaže:

»Ideje (o kojima su diskutovali) postale su mi jasnije razmišljajući pred izlogom jedne knjižare koja prodaje religioznu literaturu. U pitanju je knjižara Koleti (Coletti), u ulici Svete Katarine Sienske... Izlozi knjižara, svih knjižara, za mene su uvek atrakcija; i teško mi je da prođem pored jednog od izloga a da se ne zaustavim, pa i onda kad se radi o knjigama koje već poznajem ili o knjigama koje me ne interesuju. Ali posebnu atrakciju, naročite vrste, izazivaju izlozi s religioznim knjigama. Čudnu senzaciju osećam u ovim slučajevima. Zaustavivši se, međutim, juče pred knjižarom Koleti uobičajena senzacija ustupila je mesto iznenađenju i otkriću: otkriću jednog izvanredno aktuelnog simbolizma, nad kojim bi morali da se zamisle svi katolici.

Potrebno je da opišem spoljašnost ove knjižare. Sa strane ulaza, dva mala izloga, u njima stare avanturističke knjige za omladinu, stare ružičaste knjige za gospođice, a za odrasle ljude Papini i Barđelini (Bargellini). Izlozi na ulaznim vratima prepuni su niza brojanica, Hristosa i Madona; levo, međutim, stoji glavni izlog, u kome su izložene knjige religioznog karaktera. U centru izloga stoji veliki otvoreni misal; sa obe njegove strane, dva putira za misu. Tačno ispod putira na dvema mensolama, istaknute, stoje jedine dve nereligiozne knjige u čitavom izlogu, i to: nedavno izišla knjiga generala izdajnika Graziania (Graziani) s jedne strane i Kestlerova (Koestler) s druge. Fašizam i antikomunizam ispod putira namenjenih da prime ono što za katolike pretstavlja mistično telo Hristovo.

Kao što vidiš, jedan prilično mračan ali aktuelan simbolizam«.

POVODOM PETE GODIŠNJICE PESNIKOVE SMRTI

Kosta Racin-osnivač savremene makedonske poezije

Dimitar MITREV

Pre pet godina poginuo je makedonski pesnik Kosta Racin. Za poslednjih pet godina znatno je izraslo pesnikovo ime kao prvog pionira — osnivača savremene makedonske poezije. I to ne samo isključivo u istoriskom smislu. Još 1932 godine kroz njegovu pesmu »Do eden rabotnik«, koja je na makedonskom jeziku bila objavljena u časopisu »Književnost«, progovorio je glas pesnika koji je dao savremeni izraz težnji radnog naroda u Makedoniji, kao i borbenoj volji toga naroda za »novim bratskim svetom«. U toj i u drugim pesmama koje su sledile, sabranim u zbirci »Beli mugri«, koja je izišla u Zagrebu 1939 godine, Racin se pojavio sa jasnim pesničkim likom progovorivši rečima potpuno bliskim makedonskim radnim ljudima. Drugačije i nije moglo biti. Pesnik se uvek nalazio uz svoj narod, aktivno učestvovao u njegovoj borbi, pa je i aktivno, neposrednom mišlju i osećanjem izrazio njegova stremljenja ka lepšoj sutrašnjici — ka našoj današnjoj stvarnosti.

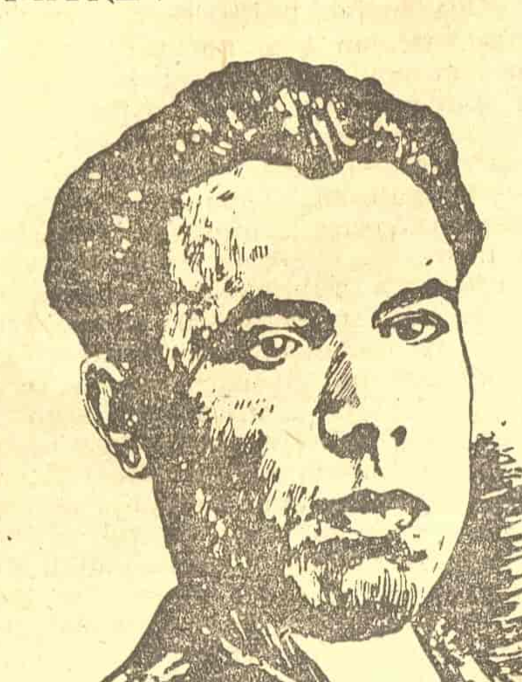

Kosta Racin

Ono što je Racinu pomoglo da postane neposredni izraz borbe i borbenih stremljenja makedonskih radnih ljudi bio je ne samo njegov život radnika — grnčara, već pre svega, njegovo direktno učešće u radničkom pokretu. Zbog provale u konspiraciji partiskog lista »Iskre«, on biva suđen, pa je odležao dve godine u zatvoru u Sremskoj Mitrovici. Međutim, život pesnika nije lakši ni posle Mitrovice, i dalje je on ispunjen policiskim progonima, hapšenjima i internacijom. Kao učesnik u Narodnooslobodilačkoj borbi, Racin gine 13 juna 1943 godine.

Životni put Racina otkriva nam ne samo aktivnog borca radničke klase i makedonskog naroda, nego i radnika koji je pokazao upornu težnju ka uzdizanju do nivoa savremene naučne kulture. Njegovi teoretski radovi svedoče o početničkoj smelosti u rešavanju problema, ali činjenica da se on hvatao u koštac sa filozofskim problemima, svedoči o poštenoj težnji za saznanjem, o svatanju važnosti napredne teorije za revolucionarni radnički pokret.

Prirodno je što se u toku oslobodilačke borbe naših naroda našao među prvim borcima. Kao pesnik makedonskog naroda on je odrastao u radničkom pokretu Jugoslavije, vezan za sve njene narode.

O ropstvu i stradanjima makedonskog naroda pisali su i drugi pesnici — savremenici Racina, Venko Markovski i Kole Nedelkovski. Ali njihovo pisanje o ropskom životu naroda je opšte, plačevno, bez onog borbenog duha vremena u kome su živeli. Njihov pesnički odnos prema makedonskim ljudima je odnos prema porobljenim i napaćenim ljudima uopšte. Nasuprot tome, pesnički odnos Racina prema narodnoj nesreći izražen je savremenom mišlju i osećanjem, ali uvek proizlazi iz nečeg konkretnog: iz teškog života stvorenog uslovima jednog nazadnog poretka. Otuda i konkretni socijalni motiv u njegovoj poeziji: tuberkulozna smrt monopolske duvanske radnice (»Lenka«), Beograd, grad-aždaja za radne ljude (»Proštavanje«), život makedonskih pečalbara - proletarizovanih seljaka, koji putem pečalbarstva nalaze put borbe (»Tatunčo«), zatim, propale zanatlije, koje propadaju pod udarcima onih koji »podižu banke i palate« (»Na Struga dukian da imam«). Kroz ove i druge Racinove pesme, prvi put u makedonskoj poeziji došao je do izraza život napaćenih, po rečima pesnika, »crnotrudovih« ljudi. I što je bitno, on ne piše nekim plačevno-sentimentalnim tonom, već baca oštru svetlost na društvene uslove koji uslovljavaju ovakav život tim napaćenim ljudima, dajući istovremeno perspektive za izlaz iz te stvarnosti.

U svim tim pesmama provejava nota elegičnosti, ali se istovremeno izražava i jasna pretnja vinovnicima te crne elegičnosti u životu:

Rodi se čovek — rob bidi,
rodi se čovek — skot umri,
skotski cel život raboti
za drugi, tug'i imoti (Denovi)

Katkad ima u tim pesmama i izvesnog padanja:

Iskopajte dlabok bunar,
izvadete ladna voda —
natopete luti rani —
da ne gorat — da ne bolat.
(Elegii)

Ali, ti padovi samo su za tren, samo zato da bi se još jače izrazio protest, koji nije samo oštra kritika savremenog života, već protest koji prerasta u borbenost i borbenu veru u budućnost:

Srceto puka obrači
i pliska zname alovo,
srceto što se otvora
i širi širno široko —
celiot svet da zagrne! (Pečal)

U tome i jeste snaga Racina — da prelazi u svojoj poeziji iz nezadovoljstva od stvarnosti, iz protesta protiv nje u borbeni poziv za osvajanje jedne druge, korenito izmenjene stvarnosti.

Novina koju je donela Racinova poezija ne sastoji se samo u savremenom prilaženju tematici. Za razliku od pesama makedonskih pesnika — njegovih savremenika, Racinove pesme ni po duhu, ni po ličnom akcentu ne liče na kopiju narodnih pesama. I on se u samom početku oslanjao na narodnu makedonsku poeziju. To je, uostalom, bio neminovan put mlade makedonske poezije. Ali u isto vreme njegov primer je karakterističan zbog toga što je on sredstvima narodne poezije uspeo da postigne individualan izraz. Čak i više, u svojim novijim pesmama — »Kopačite« i »Sandanski« (poslednja Racinova pesna) postiže on individualni izraz i prilazi složenijoj formi stiha.

Racin je uporno radio na stvaranju savremene makedonske poezije. On je prvi svojom poezijom uspeo da savremenoj generaciji makedonskih pesnika prokrči put ka istini, savremenoj tematici i formi. Racin je časno ispunio svoju dužnost prema narodu i kao borac s pesničkom reči, i kao borac sa oružjem u ruci.

Udruženje književnika Makedonije priredilo je 22 juna u sali Skopskog narodnog pozorišta, svečanu akademiju povodom pete godišnjice smrti makedonskog pesnika Koste Racina.

Skopsko građanstvo u velikom broju posetilo je ovu akademiju Udruženja književnika Makedonije, na kojoj su uzeli učešća književnici: Dimitar Mitrev, Blaže Koneski, Gogo Ivanovski, Venko Markovski, Slavko Janevski, Ivan Točko i Lazo Karovski.

RAZGOVOR S PIONIRIMA

Desanka MAKSIMOVIĆ

Telefon je zazvonio pre devet časova ujutru. Ili me neko opominje na nešto što sam zaboravila, ili moli da nov posao dodam onima koje već imam, ali svakojako neka tuđa volja mi upada u radni dan i pomera mu raspored. Lelujav glas ženskog deteta javljao je da pioniri žele da razgovaraju sa mnom. Nisam se nadala njima, ali pomisao da ću s decom provesti pola časa nije mi bila neprijatna; ona su ljudi s kojima posao i razgovor najmanje umara. Zamolila sam ih da dođu nešto kasnije. Ne, deca su želela odmah. Hitno im je, kažu.

— Pa dobro, onda požurite.

Posle četvrt časa stigle su mi četiri devojčice. Bile su one još deca, ali su se držale mirno, jednostavno.

— Došle ste zacelo da tražite recitaciju za pionirsku priredbu? — pokušala sam ljubaznošću da im pomognem da počnu razgovor.

Njihove oči, iako upadljivo različite, pogledale su me podjednako začuđeno. Bucmasta devojčica, kose žive, gde svaka vlas stoji zasebno i ide nekud na svoju stranu, gotovo me uvređeno opomenu:

— Ne. Došle smo da razgovaramo sa vama, da vas pitamo kako živite, šta pišete. Nas zanima život naših književnika.

Zbunila sam se i posadila ih oko sebe, čekajući sad da one povedu razgovor. »Ako počnu koreti što već davno nisam ništa za decu napisala, biće muka. Šta da odgovorim. Na pionire je trebalo pre svega misliti«.

Ali one su pošle drugim redom.

— O čemu je bila prva pesma koju ste napisali?

Počela sam tražiti po sećanju. Iz čega je nikla moja prva detinja pesma? Najzad sam se setila: to je bila pesma o pčelama koje su svojim zujanjem punile školsko dvorište i vrt, bežale u šumu da se roje i tako često uletale u učionicu za vreme časa.

— A moja je prva pesma o pioniru koji skuplja otpatke gvožđa. Od toga gvožđa je posle napravljeno mnogo novih alata.

Pogledala sam malu pesnikinju — pionirku. Bila je zdrava, odlučna, videlo se već sad na njoj da zna šta hoće. Ona je već mali čovek, građanin. I ona skuplja otpatke gvožđa koje će posle možda njen otac prerađivati. Ona zna zašto se to staro gvožđe skuplja i ponosna je što sudeluje u radovima koje posle nastavljaju odrasli.

Moje male gošće su, na moju radost, sa pitanja brzo prelazile na pričanje o sebi

— Mi imamo književnu družinu na čijim sednicama čitamo svoje radove i razgovaramo o delima naših starih i savremenih književnika. Dosad smo dva puta govorile o našim pesnicima za decu, zatim smo kritikovale »Pionire« i »Poletarca«. Nastavnica srpskog jezika nam je tumačila jednom i pesme Maršakove i knjigu »Pročitaj, proskitaj i Pariz i Kitaj«.

— Ja nikad više ne bih mogla da čitam o vilama i kraljevima, — izjavila je odjednom, idući za svojim nekim mislima, najmlađa, reklo bi se, između pionirki koje su mi bile došle.

— Ali tvoja mlađa sestra svakojako još voli da čita takve knjige?

— Ja nemam mlađe sestre.

Ovaj detinjasti odgovor nasmejao me je. Osmehnula se i pionirka pesnikinja. Ona je pokušala da razgovor vrati na mene, pitajući me da li sam počela pisati u osnovnoj školi ili u gimnaziji. Treća devojčica strogog izgleda, čela zategnutog, vitica čvrsto spletenih i ukrštenih nad njim, upitala me je s osmehom koji me je neshvatljivo obradovao:

— Imate li mnogo posla? Mi bismo vam rado pomogle ako vam što treba. Mogle bismo vam štogod prepisivati.

Oživele su. Pionirka koja nije volela priče o vilama govorila je brzo. Zasula me je raznolikim predlozima čime bi mi mogle pomoći. Nju je prekinula pesnikinja ispričavši da su neke pionirke njihove škole već posetile i drugih nekoliko književnika kad su se prošle godine vratili iz Sovjetskog Saveza. Htele su od njih da saznadu kako tamo žive pioniri, kakvih ima knjiga za decu, da provere da li tačno zamišljaju tu zemlju o kojoj tako mnogo slušaju i koju vole, odakle im pioniri često šalju pozdrave, poruke i darove, i kuda bi htele jednom da pođu.

— Da li ste vi kadgod videli Maršaka?

Kad sam im priznala da nažalost nisam, osetila sam da im je to mnogo više žao nego što ga same nisu videle.

— Maršak odlično piše, — rekla je posle izvesnog ćutanja pionirka što ne voli bajke, glasom koji ne bi trpeo prigovora.

Ona je knjige ocenjivala školskim ocenama. U toku razgovora uspela je da da ocenu mnogih dečjih knjiga ili pojedinih pesama i priča. »Onaj Šibica slabo piše. Hteo bi na silu da bude smešan. Vrlo dobra je bila ona vaša pesma: »U dečjoj biblioteci«. Slažem se sa vama. Poučne pesme su dobre, ali ja ih ne marim. Dosadne su mi«. Ona je brzo govorila, brzo sudila, svakičas bi moju pesmu zamenila sa čijom drugom. Poklanjala je ocene piscima, zakidala ih. Ostale tri su već počele s dečjom ljubomorom pratiti njenu govorničku veštinu.

Slike na zidovima su ih zatim navele na razgovor o crtanju. Ovde je naročito oživela četvrta pionirka srnećeg lica, očiju sivozelenih kao list žalfije.

— Naš učitelj crtanja nas uvek vodi na izložbe. Mi sad znamo koje slike valjaju. Slika mora da bude i crtana lepo, a ne iskrivljeno, kako ne postoji u prirodi. On kaže da ne vrede samo lepe boje, ali ja volim mnogo boje, Meni se i kutija sa bojama čini kao slika. Nekiput na času četkicom sastavljam samo mrlje vodenih bojica, a izgleda mi da vidim cveće. Ali naš učitelj kaže da moram prvo naučiti dobro da crtam. On uvek tako s nama razgovara o slikama i raduje se kad ne mislimo kao on...

— Ne kad ne mislimo kao on, već kad imamo svoje mišljenje, — popravila ju je hitro pionirka pesnik.

— Mi volimo profesore koji hoće sa nama da razgovaraju kao sa starijima.

Zatim se javlja treća, četvrta, sve su htele da iskažu svoj sud o ovome. Bile su zadovoljne što ih smatraju dovoljno zrelim da uvažavaju njihovo mišljenje, što ih puštaju da rukovode, da predlažu, da se osećaju svoji ljudi. Jedva su dočekale kad sam ih upitala kako ide sa učenjem i pokušala da im objasnim da je sticanje znanja sad njihova glavna dužnost. One su bile toga uveliko svesne. Uverile su me da im je glavna briga upravo učenje, da su se obavezale da će smanjiti broj dvojaka u razredu za tri četvrtine, ako ih ne mogadnu već sasvim ukloniti. Zbog toga su se podelile u radne grupe prema predmetima. Sa svakom takvom grupom učenica sa slabim ocenama rade odlične i vrlo dobre, pod rukovodstvom nastavnika. Mnoge ocene su na taj način i popravljene.

— I sad mnoge učenice, koje u grupama poučavaju, žele da budu ili učiteljice, ili profesori, — objasnila mi je mala pesnikinja, — i nastivnica srpskog jezika kaže da je i to uspeh.

I opet su sve, gotovo uglas, pregle da mi objasne da će ovako radeći one biti još bolji nastavnici nego što su sad njihovi.

— To je društveni zakon, — svečano je razgovor o tome završila pionirka što je nosila vitice nad čelom i pogledala me da vidi da li se slažem.

Iskreno sam se u svemu saglasila s njima i naše je prijateljstvo, dabogme, brzo jačalo. Pozvale su me da prisustvujem njihovim književnim sastancima i zamolile da im dam jednu pesmu u rukopisu za zbirku rukopisa naših književnika koju je književna družina počela stvarati. Družina im, rekle su, iz dana u dan sve bolje radi, osnovala je i dramsku sekciju. Došavši na tu tačku pogledale su se kao da pribiraju hrabrost. Najzad je pesnikinja upitala:

— Da li biste nam mogli napisati pionirski pozorišni komad sa dvadeset lica?

U svih je dah stao, pa i u mene. Dvadeset lica!

— Ima nas toliko u pozorišnoj sekciji, — nastavila je pesnikinja, — a imamo samo neke komade sa najviše pet ličnosti. Znate, ne moraju ta lica mnogo govoriti, tek samo da možemo svakoj pionirki iz sekcije dati ulogu.

Potkrepile su svoju molbu tvrđenjem da bi i nastavnica srpskog jezika volela da se ovakav komad uskoro pojavi, pa sam morala obećati da ću razmisliti o tome.

Još smo porazgovarale o njihovim roditeljima, o životu u porodici svake od njih, o dužnostima i zabavama van škole i pionirske organizacije. Videla sam da i u njihovim kućama misle i govore kao u školi, i onda mi nije bilo čudno što su bile tako radosne, što su imale poverenja u život, u sebe, u svoje nastavnike, roditelje, mene, književnost. Na rastanku su me zamolile da ne zaboravim njihove pionirske listove. Ova opomena me je potstakla više nego razgovor ma s kojim od urednika dečjih listova, ma koja sednica u sekciji za dečju književnost u udruženju književnika.

Peta ofanziva i naše iseljeništvo u Sjedinjenim Američkim Državama

Nikola DRENOVAC

Oslobodilačka borba jugoslovenskih naroda, pod vođstvom Komunističke partije i druga Tita, imala je neobično jak uticaj na jugoslovensko iseljeništvo u Sjedinjenim Američkim Državama. Ona je duboko odjeknula među jugoslovenskim iseljenicima, što se najbolje videlo po mnogobrojnim akcijama iseljeničkim za pomoć partizanima i oslobodilačkoj vojsci.

Neprijateljske ofanzive praćene su u iseljeništvu i kroz američku štampu, koja nije mogla da prećuti veličanstvenu i herojsku borbu Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda. Iako je do polovine 1942 godine u iseljeništvu vladala zabluda da oslobodilačkom borbom rukovodi izdajnik Draža Mihailović i ma da je američka i engleska reakcija organizovano i planski veličala i isticala Dražu Mihailovića kao najizrazitijeg pretstavnika težnji jugoslovenskih naroda, ipak je velika većina jugoslovenskog iseljeništva već tada pravilno gledala na suštinu oslobodilačke borbe, svesna da je njen cilj uništenje fašizma i uzdizanje naroda do stepena prave i stvarne narodne demokratije.

Za pravilno obaveštavanje iseljeništva o narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji, kao i o svim političkim događajima u vezi sa stvaranjem boljeg i pravednijeg sveta, velike zasluge imaju napredni listovi jugoslovenskih iseljenika »Slobodna reč« kod Srba, »Narodni Glasnik« kod Hrvata i »Enakopravnost« kod Slovenaca. Ta tri lista bila su, a i danas su, najefikasnija i najbolja obaveštajna sredstva među jugoslovenskim iseljenicima u Sjedinjenim Američkim Državama. Blagodareći tim naprednim listovima i radu naprednih nacionalnih iseljeničkih organizacija istina o borbi Narodnooslobodilačke vojske i partizana probila je u drugoj polovini 1942 godine na videlo i srušila kulu laži, koju su podigli izdajnici iz Londona sa Slobodanom Jovanovićem, Jovanom Đonovićem i drugim narodnim otpadnicima na čelu. Jugoslovensko iseljeništvo budno je pratilo događaje u Jugoslaviji, u većini se opredelilo za stvar oslobodilačke vojske, za stvar jugoslovenskih naroda, a protiv fašizma i njihovih skutonoša, koji su se izvesno vreme uspešno sakrivali pod maskom rodoljublja, religije i nacionalizma.

U vreme Pete neprijateljske ofanzive protiv oslobodilačke vojske došlo je do žive aktivnosti među našim iseljenicima. Na sve strane držane su konferencije i savetovanja u cilju organizovane pomoći herojskim jugoslovenskim borcima; iz dana u dan tražilo se otvaranje drugog fronta i uporno se izražavala nepokolebljiva vera u krajnju pobedu Sovjetskog Saveza i saveznika nad Hitlerovom Nemačkom i njenim saveznicima.

Tada se osniva i Ujedinjeni odbor južnoslovenskih Amerikanaca sa Luisom Adamičem na čelu; nekoliko srpskih sveštenika neustrašivo demaskiraju izdajničku političku akciju zloglasnog episkopa Dionisija i njegovog političkog gospodara Konstantina Fotića; iznose se na javnost činjenice o izdajničkom radu izbeglih »narodnih otaca« i »Hristovih pastira« odgovornih za razdor i mržnju među jugoslovenskim iseljenicima; drže se plameni govori po svim gradovima Sjedinjenih Američkih Država i veliča se najveći sin naših naroda Josip Broz Tito.

S druge strane reakcionarni i fašistički elementi oko »Američkog srbobrana« održavaju 27 i 28 juna 1943 godine svoj »kongres« u Čikagu, koji »Slobodna reč« s pravom naziva petokolonaškim, ističući da je i pretstavnik američke vlade odbio da dođe među »odbranaše« kako su u Americi popularno nazivani članovi profašističke organizacije »Srpske narodne odbrane«). Vesti, da je oslobodilačka vojska Jugoslavije razbila obruč Pete fašističke ofanzive, dale su povoda »odbranašima« da sazovu svoj izdajnički »kongres« na kome su sramno napadali hrvatski narod, Sovjetski Savez i komuniste. S tog izdajničkog »kongresa« upućena je svim savezničkim vladama jedna rezolucija, kojom se tražilo da se ne prizna Jugoslavija »koja ne postoji«, već da se prizna »Srpska država«.

Međutim, istina je morala da pobedi. Blagodareći značajnoj aktivnosti Ujedinjenog odbora južnoslovenskih Amerikanaca, zatim upornoj borbi Srpskog vidovdanskog pokreta i »Slobodne reči«, kao i borbi naprednih američkih Hrvata i Slovenaca — američka javnost je najzad u tančine bila upoznata sa herojskom borbom jugoslovenskih partizana.

Svakako je i to doprinelo da je i pretsednik Sjedinjenih Država Franklin D. Ruzvelt u više mahova izrazio svoju naklonost prema jugoslovenskim partizanima, što je, bez sumnje, u priličnoj meri pomrsilo planove reakcionarnih i fašističkih elemenata oko »Američkog srbobrana«, »Naše nade« i drugih izvora fašističkog otrova u jugoslovenskom iseljeništvu.

Potrebno je naročito naglasiti, da je za sve vreme oslobodilačke borbe u Jugoslaviji naše iseljeništvo bilo, u većini, aktivno i u najvećem naponu pregalaštva za pobedu onih ideja koje je nosio oslobodilački pokret.

Sećajući se onih strašnih i slavnih dana, kada su snage naše oslobodilačke vojske i partizanskih odreda skršile obruč Pete neprijateljske ofanzive, potrebno je da se zna, da su i naši iseljenici, iako prostorno daleko od zavičaja, i srcem i dušom saosećali sve patnje i radosti naših naroda, i za pobedu narodne demokratije dali svoj skromni doprinos.

O SOCIJALISTIČKOM REALIZMU

Odlomak iz članka »Sovjetska književnost na putevima socijalističkog realizma«, objavljenog u devetom ovogodišnjem broju »Boljševika«, teoretskog i političkog časopisa CK SKP (b)

(Nastavak iz prethodnog broja)

U poslednje vreme pojavio se u našoj štampi niz članaka književnika i kritičara koji su skloni da svedu revolucionarni romantizam na ulepšavanje stvarnosti i na to da je književnik »uzdigne«, kao što se oni izražavaju. Takvu je misao izrazio drug B. Bjalik u svom članku »Herojsko delo traži herojsku reč« (časopis »Oktobar«, br. 2 od 1948 god.)

Treba reći da je takvo shvatanje uloge i mesta revolucionarnog romantizma pogrešno. Pravilno je pisao A. Fadejev: »Upravo zato što smo mi pretstavnici društva u kojem se subjektivne težnje piščeve podudaraju s objektivnim tokom društvenog razvitka, mi možemo u realnoj stvarnosti naći žive ljude, nosioce novog moralnog načela« (članak »Zadaci književne teorije i kritike« u zborniku »Problemi socijalističkog realizma«, str. 12 M. 1948 god.).

Sovjetskoj umetnosti nisu potrebne »uzvišene obmane«. Sama stvarnost daje sovjetskoj umetnosti materijal ogromne romantične snage. Gastelo, Zoja Kosmodemjanska, Oleg Koševoj, Aleksandar Matrosov — zar to nisu nadahnuti likovi romantike, zar to nisu ljudi komunističke sutrašnjice koji već realno postoje u savremenom sovjetskom društvu? A eto, te likove nisu izmislili književnici, već su uzeti iz samog života. Zato je i prezrivo tretiranje »empirije« druga B. Bjalika u pomenutom članku neosnovano — ono je izraženo u nemarnom odnosu prema našoj sovjetskoj stvarnosti, koja obiluje faktima herojizma sovjetskih ljudi. Socijalističkom realizmu neprijateljski je naturalizam sa svojom inertnošću i uskošću, ali ne »empirija«, ne stvarnost sama po sebi.

Realistički i romantički elementi u metodu socijalističkog realizma stopljeni su ujedno: bila bi najgrublja greška odvajati ih jedan od drugog i suprotstavljati ih. Što je istinitije delo sovjetskog umetnika, tim je ono više komunistički usmereno, a prema tome i romantično. Naši književnici umeju maštati, njih nadahnjuje veliki ideal naše partije i svega sovjetskog naroda — ideal komunizma. Pisac veran metodu socijalističkog realizma uzima život u pokretu, u razvitku, u dinamici. On ume da vidi borbu novog, socijalističkog sa starim, zaostalim od buržoasko-spahiskog poretka. To daje umetniku pravilnu perspektivu. Sovjetski književnik u složenosti životnih odnosa izdvaja ono novo, komunističko, što pobeđuje i što će neizbežno pobediti, on utvrđuje pravičnost i superiornost toga novog, doprinoseći svojim delom njegovoj pobedi. Romantična obraćenost ka sutrašnjici oslanja se kod sovjetskog književnika na duboko poimanje današnjice, u kojoj herojska dela sovjetskih ljudi krče put ka vrhuncima komunizma.

Vernost životnoj istini, svesna partijna komunistička usmerenost, služenje socijalističkoj domovini, sposobnost sagledati sutrašnjicu svoga naroda — eto osnovnih uslova za pisca koji hoće u svojoj stvaralačkoj praksi da primenjuje metod socijalističkog realizma.

Ti osnovni uslovi čine suštinu i sadržaj metoda socijalističkog realizma, koji vezuje sovjetske umetnike najraznovrsnije po stilu i najraznovrsnije po načinu stvaranja. Pokušaj da se socijalistički realizam pretvori u zbornik književnih kanona može samo da škodi razvitku sovjetske umetnosti. Skolastički pokušaji nekih kritičara i istoričara književnosti da metod socijalističkog realizma pretvore u neku »normativnu estetiku«, koja propisuje književnicima jednom za svagda određene načine i sredstva rada, pogrešni su u samoj osnovi. Po tome je i jak metod socijalističkog realizma što on, ne vezujući književnike nizom takvih načina, usmerava njihovu aktivnost na put koji obezbeđuje razvitak i procvat naše književnosti.

Nedavno se na stranicama časopisa »Oktobar« između kritičara B. Bjalika, O. Grudcove, T. Motiljove i A. Margoline vodila diskusija o pitanjima socijalističkog realizma i njegove teorije. Bez obzira na niz neospornih principa, iskazanih od strane učesnika u diskusiji, ta je diskusija, nažalost, imala u mnogome skolastički karakter. Tako su, na primer, O. Grudcova i B. Bjalik raspravljali o tome šta mora i šta ne treba da prikazuje književnik veran metodu socijalističkog realizma. O. Grudcova iznela je mišljenje da sovjetski književnik mora da prikazuje borbu staroga s novim u svakom od svojih lica, a B. Bjalik insistirao je na tome da je pravilnije preživelost kapitalizma (na primer birokratizam) personificirati u liku jednog junaka, a socijalistička načela u liku drugoga, pa zatim, dajući u životnom sukobu jednog protiv drugog pokazati i utvrditi pobedu novoga, socijalističkog.

To nije raspravljanje o metodu socijalističkog realizma, već, u suštini, diskusija o sižeima i temama dela sovjetskih pisaca.

Sovjetski književnik ima prava da prikaže koju god koliziju tipičnu za naše društvo. On može naslikati čoveka u kome se staro bori s novim, može za predmet svoga dela izabrati sukob naprednih ljudi — komunista, komsomolaca, bespartijnih boljševika — s ljudima tuđim i neprijateljskim našem društvu. Socijalistički realizam ne propisuje umetniku književne recepte, on mu ostavlja potpunu slobodu u izboru sredstava i načina umetničkog prikazivanja. Važno je samo, da konflikti budu prikazani istinito, da umetnik iznese u svom delu pobedu naprednog, sovjetskog načela, da iza konkretnih zbivanja naše svakidašnjice ume da vidi klice novoga, da sagleda komunističku sutrašnjicu svoga naroda — onaj veliki cilj radi koga požrtvovano rade i bore se ljudi sovjetskog društva.

Socijalistički realizam ne propisuje stilske norme. Naprotiv, on ostavlja slobodu za razvitak najraznovrsnijih umetničkih pravaca. Poznato je da u svome banalnom klevetanju sovjetske književnosti savremeni buržoaski kritičari Engleske, Amerike i Francuske najčešće lažno pretstavljaju naše književnike da su tobože »konformisani«: svi pišu po istom šablonu i zato nisu sposobni da pokažu raznolikost sveta i ljudi u njemu. Ta gospoda najviše cene u umetnosti »jarko izraženu individualnost«, podrazumevajući pod tim sve moguće formalističke akrobacije, vrludanja raznih Andre Židova i Sartra. Njihove jevtine pretenzije na »individualizam« sastoje se u opisivanju duhovne truleži »junaka« — tih »lopova-džentlemena«, kako ih je tačno nazvao Gorki.

Reakcionarni francuski pisac Fransoa Moriak, ogorčeni neprijatelj socijalističkog poretka, lažno tvrdi da u socijalizmu, kao, nema mesta čovekovoj ličnosti i da će roman, koji on označava kao istoriju čovekove ličnosti, doći u krizu i nestati zajedno sa ličnošću.

Tupi mračnjak, francuski književnik Žan Malakne, koji se za sve vreme drugog svetskog rata izdržavao u SAD na američkim jaslima, vrativši se u Francusku izneo je čitaocima lista »Le nuvel literer« svoje »misli« o ruskoj književnosti. Te »misli« svele su se na obične klevete. Malakne tvrdi da je sovjetska književnost osuđena na jednostranost i akademizam (»Le nuvel literer« od 30 oktobra 1947 godine).

U dirljivoj je zajednici s gospodinom Malakneom njegov kolega — iskusni klevetnik Žermen Bazen, koji se u svojoj nedavno objavljenoj knjizi »Sumrak likova« (Le crepuscule des images«) žali na to da marksizam tobož svodi aktivnost umetnika »na sumu materijalnih i ekonomskih podataka«.

Puzeći pred američkim kapitalom, najmljena piskarala u današnjoj Francuskoj spremna su da konstatuju svoju »sklerozu« i da priznaju američku književnost »najautentičnijom za našu epohu, zahvaljujući potpunom otsustvu ideologije u njoj«. Takav je na primer članak kritičara Davida Rusea u pomenutim »Le nuvel literer« od 30 oktobra 1947 godine.

Stvar je ukusa te gospode da hvale sterilnu, praznu gangstersku književnost, proizvedenu u SAD, i da je smatraju najvišim dometom kulture. Što se tiče njihovog tvrđenja da je ta literatura lišena ideologije, to je obična laž kojom izobiluju buržoaski razbojnici. Ideologija u toj literaturi je novac — to je otvorena ideologija dolara, ideologija dobiti koju književne sluge američkih monopolista eksportuju u Zapadnu Evropu.

Metod socijalističkog realizma traži od sovjetskih književnika istinito prikazivanje stvarnosti. Zadatak istinitog prikazivanja života pruža široke mogućnosti za izražavanje individualne originalnosti svakog književnika. Taj zadatak sovjetski književnici rešavaju svaki na svoj način, u skladu s osobinama svoga talenta i umetničkog manira.

Jedna od vanrednih odlika socijalističkog realizma sastoji se u tome što on daje najšire mogućnosti za procvat najrazličitijih umetničkih manira i stilova u stvaranju sovjetskih književnika.

To se može ilustrovati nizom primera.

Stvaralaštvo Vladimira Majakovskog, izvanrednog pesnika revolucije, »najboljeg, najdarovitijeg pesnika naše sovjetske epohe«, kako ga je nazvao drug Staljin, odgovara u zrelo doba svoga razvitka osnovnim principima socijalističkog realizma. Ono verno odražava stvarnost, ono je socijalistički usmereno i prožeto revolucionarno-romantičnim afirmiranjem komunističke sutrašnjice.

Setimo se da je istih godina kad je V. V. Majakovski stvarao svoje poeme »Vladimir Iljič Lenjin« i »Dobro!«, »Stihove o sovjetskom pasošu«, »Priču o Kuznjec-stroju i ljudima Kuznjecka«, A. M. Gorki pisao »Delo Artamonovih«, »Život Klima Samgina«, i komad »Jegor Buličov i drugi«. Ta su dela posvećena prošlosti do revolucije: u njima se pokazuje prvenstveno život buržoaske inteligencije, buržoazije i trgovačkog staleža. O socijalističkoj savremenosti u tim delima Gorkog nema ni reči. Ona nimalo ne liče na dela Majakovskog. A ipak su i ta dela napisana po metodu socijalističkog realizma.

Gorki je žestoko mrzeo kapitalizam. On je na živim, tipičnim likovima nenadmašne snage pokazao da je buržoazija istoriski osuđena na propast, da je propast eksploatatorskog društva [illegible] Gorki se oslanjao na praksi borbe radničke klase zauzete izgradnjom socijalizma; zato je i umeo s takvom dubinom i istinitošću da prikaže proces raspadanja buržoazije u licu ljudi staroga sveta, kao što je, na primer, trgovac Jegor Buličov, koji potpuno svestan gadosti kapitalizma ispoveda filozofiju: »Ne krađeš ti — krade para«, — i koji umire svestan da je došao istoriski kraj ljudima njegova tipa.

Karakterišući pravilno raniji period stvaralačkog razvoja Gorkog kao revolucionarno romantični, naši kritičari se često u nedoumici zaustavljaju pred poslednjim delima Gorkog ne znajući pod kakvu »rubriku« da ih podvedu, ne videći da se u njima stihski romantizam mladog buntovnika razvio u revolucionarni romantizam

POZORIŠTE

„Hamlet" u ljubljanskom dramskom pozorištu

Drago ŠEGA

Prikazivanje »Hamleta« u ljubljanskom dramskom pozorištu značajno je iz dva razloga: prvo, zato što je upravo Šekspir bio onaj autor sa kojim je slovenačko pozorište u prošlosti više no sa i jednim drugim raslo, izgrađivalo svoj scenski izraz i merilo svoje umetničke snage; drugo, zbog toga što su baš u ovogodišnjem prikazivanju »Hamleta« došle do jasnog izraza neke pojave u današnjoj slovenačkoj pozorišnoj umetnosti, koje je kritika već duže vremena — iako samo letimično i uzgred — konstatovala a koje su se u prikazivanju »Hamleta« grubo ispoljile i upravo zato traže oštrije osvetljenje.

Cilj ovog kratkog napisa nije da ma i u najmanjoj meri doprinese »hamletologiji« ,ako tako smemo da nazovemo ogromnu literaturu koja je dosad napisana o toj velikoj renesansnoj tragediji. Utvrdimo samo to da je u istoriji malo koje pozorišno delo doživelo toliko različitih »prerada« i »popravljenih izdanja« koja su tako suštinski izvrtala njegovu idejnu sadržinu kao što je to bilo sa »Hamletom«. Sklerotični duh raznih zvaničnih aristokratskih i buržoaskih literata uzalud je kroz stoleća pokušavao da idejni sadržaj »Hamleta« pretvori u nešto jalovo. Još i danas su prilično česti pokušaji tumačenja koji neće u »Hamletu« da vide sukob i obračun s feudalizmom, za renesansno doba tipično nadiranje novih, građanskih društvenih snaga na političku pozornicu, nadiranje građanske racionalističke ideologije, koja je, u znaku lozinke »de omnibus dubitandum«, postavljala na glavu hijerarhiju vrednosti starog feudalnog društva. Još i danas neki tumači »Hamleta« pokušavaju da suze i da reduciraju njegovu idejnu sadržinu na potpuno lični, psihološki problem »nesrećnog danskog kraljevića«, a ne vide njegovo opšte društveno značenje, koje je proističe iz specifičnosti renesansne epohe. Mislim da je u tome i osnovna pogreška ovogodišnje ljubljanske pretstave, režije (dr Branko Gavela) i pojedinih glumačkih interpretacija.

Režiska koncepcija dramskog dela, koja se ne oslanja na temeljne naučne postavke njegove idejne sadržine i na društvenu analizu vremena iz kojega je delo izraslo, koja ne zna da sve ostale elemente režije podredi tim osnovnim polaznim tačkama, mora da se izrodi u formalizam, u sterilizaciju i razvodnjavanje njegove idejne i time i njegove umetničke vrednosti. Tu ne pomažu ni duhoviti režiski trikovi ni bilo kako bogato scensko iskustvo. Hamleta »kao takvog«, apstraktnog junaka, izdvojenog iz vremena i društva, nema i ne može biti, naročito ne može biti u istinskoj umetnosti šekspirskog kova, u umetnosti koja se ponosila time što je bila »ogledalo života«. Idealistički princip o junaku »kao takvom«, o junaku »uopšte«, princip koji se prošloga stoleća tako snažno ukorenio u bečkom »Burgtheatru«, u atmosferi reakcionarne feudalno-buržoaske austrougarske kulture, preživeo je već poodavno, zajedno sa pojmom austrougarske kulture. I samo se može smatrati za anahronistički kuriozum ako preživeli »burgtheatarski« principi još uvek pokušavaju da zastraše sa slovenačkih pozornica.

Idejne konflikte, koji se javljaju, iz društveno-političke problematike renesansnog vremena, režiser je zamenio psihološkim konfliktima i te psihološke sukobe, na mahove dovodio do apsurda. On je razapeo Hamleta između uspomene na oca i majke, koja je legla u »rodooskrnavljenu postelju« s očevim ubicom. Ofelijino ludilo protumačio je razumnim seksualnim kompleksima (kako je to pravilno ocenio France Brenk, u 5 broju »Novega sveta«). Rosenkranca i Gildensterna ocrtao je kao duševno ograničene, a njihovu pokvarenost nije objasnio njihovim dvorskim poreklom. Klaudije mu je tip mračnog, skoro demonskog zločinca, a ne pretstavnik trulog feudalnog staleža, ugojeni lisac, lukavo nasmešen, iz šarene galerije renesansnih likova.

Jasno je, da se uz takvu režisku koncepciju ni pojedine glumačke interpretacije nisu mogle uzdići iznad obične, prilično šablonske psiholoških opredeljenosti pojedinih likova. Donekle čini izuzetak jedino Hamlet Staneta Severa, koji je odigrao ovu ulogu sa snažnim doživljavanjem, jakom unutrašnjom napetošću, bez bučnih spoljnjih efekata. Njegov Hamlet nije bio prazni rezoner, već je dobio snagu žive, aktivne ličnosti, iako mu je smetala izvesna scenska stilizacija. Sasvim suprotan bio je Hamlet Slavka Jana, sav usmeren na spoljnje efekte Gradeći svu svoju igru na recitaciji, prateći je grčevitim i nervoznim pokretima, nije znao da da svojoj kreaciji unutrašnju težinu, koja bi, preko duboko proosećanih i doživljenih meditacija, dovela Hamleta doslednom izvršenju njegovog istoriskog zadatka. U njegovom Hamletu bilo je mnogo od onoga junaka »kao takvog«, junaka »uopšte«, koji se opire društvenom opredeljenju. U sukobu ne samo sa Šekspirovom koncepcijom karaktera, nego i sa Šekspirovim shvatanjem glume bio je Polonije Edvarda Gregorina: s maskom, koja bi bolje pristajala kakvom tatarskom kanu nego dobroćudnom dvorskom prepredenjaku, ne osvrćući se na celokupnu zamisao dela, on je neprekidno nametao gledaocima svoju jevtinu burlesku.

Ako smo pri razmatranju režije ustanovili da nikakvi formalni trikovi ne mogu zameniti idejno prazne ili pogrešno postavljene režiske zamisli, onda se to u još većoj meri odnosi na scenografiju. Scena Vladimira Žedrinskog — sa bezbrojnim praktikablima, skoro neprohodnim stepeništima, mnogobrojnim zavesama i svaštarijama, spektralnim svetlosnim efektima — tipičan je primer besmislene scene, koja nije imala nikakve veze ni s renesansom, ni sa Šekspirom ni sa »Hamletom«. Svojim razmetljivim šarenilom i nametljivošću razbijala je ona pažnju gledaoca i oduzimala glumcu veliki deo mogućnosti da igrom neposredno utiče na gledaoca.

Pretstava »Hamleta« u ljubljanskom dramskom pozorištu otvorila je širom vrata kritičkoj diskusiji. Neka saznanja, koja je pretstava sama sobom donela, kao i diskusija, koja je pretstavi sledila, nesumnjivo će doprineti idejnom i umetničkom produbljavanju našeg pozorišnog izraza.

MEĐU NJIMA

Nepismenost u Sjedinjenim Američkim Državama

Američki Kongres izglasao je, skoro bez ikakve diskusije, sumu od 3200 miliona dolara za obrazovanje 70 borbenih grupa vojnih aviona. U isto vreme zasedao je u Atlantic-City-u kongres American Association of School Administrations. Ustanovljeno je da šest miliona dečaka i devojčica ne posećuje nikakvu osnovnu školu, i to zbog nedovoljnog broja školskih zgrada i nastavnika. Trebalo bi, kako bi se takvo stanje popravilo, 150.000 novih nastavnika godišnje, dok, međutim, iz učiteljskih škola godišnje izlazi svega 10.000 novih učitelja.

U velikom broju država lokalni zakoni zabranjuju crnoj deci pohađanje škola. Često se zabranjuje belim učiteljima da poučavaju crnu decu.

Oni pišu...

»Njujork Herald Tribjun«, 1 juna, u članku »Era kvalitetnih filmova u Holivudu«:

»Mera kvaliteta jednog filma u industriji kao što je naša, koja je nadahnuta apsolutnom odanošću profitu, uglavnom se računa brojem prodatih ulaznica, a tek na drugo mesto dolaze pohvale od strane kulturnijeg posetioca bioskopa. Kao što je rekao D. A. Doran iz firme Paramount, Ink: — Danas se u filmskoj industriji naglašava potreba kvalitetnih filmova, ali ne zaboravite ovo: mi ne možemo tumačiti jednoj udovici u Ajovi, kojoj je muž ostavio dvadeset hiljada akcija firme Paramount, da ove godine ona neće dobiti dividende, zato što smo mi napravili veliki broj filmova koji znače umetnički triumf.«

»Mančester Gardijan«, 2 juna, u izveštaju povodom diskusije o Zakonu o smrtnoj kazni u britanskom Domu lordova:

»Dom Lordova usvojio je sa 29 protiv 17 glasova amandman lorda Godarda kojim se ustvari uspostavlja u Velikoj Britaniji kazna šibom, dok se ukida kazna kamdžijom.«

»Nju Stejtsmen end Nejšen« 29 maja:

»Senator Teni, pretsednik Odbora (Kaliforniskog parlamenta) za borbu protiv opasnosti od komunizma u Kaliforniji i direktor Udruženja filmske industrije za američke ideale pozvao je sudskim putem na saslušanje 51 organizaciju i izdavača pod optužbom da drže »front s komunistima«. Senator Teni naročito se okomio na udruženje Laboratorij glume u Holivudu, koje je prikazivalo mnoge komade svetskih klasika: Šekspira, Molijera i drugih. Kao najtežu optužbu protiv Laboratorija glume senator Teni izneo je »da su islednici Odbora otkrili i utvrdili nepobitnim dokazima da je Laboratorij glume izveo na sceni dva komada nekog Rusa po imenu Čehova«.

Lice i naličje

Povodom jednog prikaza u »Brazdi«

Ove godine, počeo je da izlazi kod nas značajan broj novih časopisa, u prvom redu namenjen mladim piscima i piscima-početnicima, (»Brazda« i »Zora« — Sarajevo, »Izvor« — Zagreb, »Zvezda« — Šabac, »Naša stvarnost« — Kragujevac). Time je, zajedno sa već postojećim književnim časopisima i listovima, delokrug naših redovnih književnih publikacija, brojnim pogatstvom i raznolikošću, znatno proširen na osetan broj novih saradnika. Svedočeći na taj način najstvarnije, najubedljivije o intenzitetu književnog i uopšte kulturnog života u našim najširim narodnim slojevima, o novim putevima koje smo za pun i svestan razvoj naše kulture izvojevali oslobodilačkom borbom i svenarodnim naporima za izgradnju socijalizma, tako veliki broj naših književnih časopisa istovremeno omogućuje i da se jasnije vide prepreke koje nam se istavljaju na tim putevima, zaostaci prošlosti, »dečje bolesti« i krize rasta, u shvatanjima, u postupcima, u ostvarenjima. Omogućujući nam to, intenzitet našeg kulturnog života postavlja pred nas i ranije nerešene probleme i postavljaće ih sve dok ih ne savladamo, jer se i moraju i mogu savladati, kao i nova pitanja, pitanja koja organski nastaju sa revolucionarnim preobražajem naše stvarnosti i njenih oblika na kulturnom i književnom sektoru, pitanja koja mogu nastajati samo sa višim formama društvenog razvitka, pitanja koja mi moramo i možemo savladati u slobodnoj zemlji, zemlji u kojoj se gradi socijalizam.

Kritika, živi kritički odnos i neposredno reagovanje i starijih i mladih kritičara prema književnim pojavama i ostvarenjima nesumnjivo se, naročito od sastanka plenuma Uprave našeg Saveza književnika sa urednicima svih književnih časopisa u novembru prošle godine, razvio svestranije i plodotvornije. Taj kritički odnos, te neposredne kritičke reakcije, sa svojim pozitivnim kvalitetima ali i sa nedostacima koje često nose, vidni su i već zauzimaju značajno mesto u našim književnim publikacijama. Utoliko je poziv kritičara odgovorniji — utoliko je nužnije da naši esejisti, kritičari i recenzenti u punoj meri samokritično i u punoj meri odgovorno, ali još življe, još smelije ulaze u stvaralački svet naše književnosti, u konačne bitke sa zaostacima starih, preživelih teoretsko-idejnih shvatanja, u okršaje za osvajanje i razvijanje novih, viših oblika, u borbu za pun rascvat prave realističke književnosti.

Novi časopisi tu borbu još više omogućuju. S jedne strane, kao novi punktovi borbe, kao dalje proširenje borbenih pozicija, a s druge strane kao mobilizatori novih snaga, novih kadrova — kadrova koji na tim punktovima, na tim borbenim pozicijama treba da izoštravaju da izoštre vid, i da učvršćuju i učvrste ruku da pouzdano rukuje perom kritičara-borca, kritičara-stvaraoca.

U podizanju naših novih kadrova književnih kritičara, pored ostalih činilaca, značajan deo posla pripada i uredništvima časopisa. Urednici, uredništva naših književnih časopisa i listova u velikoj meri mogu i treba i odgovorni su da utiču na pravilan i pun razvoj naše književne kritike. Međutim, to shvatanje, često puta, tek treba da postane u punoj meri jedno od rukovodnih načela uredništava naših časopisa, iako se već u više prilika to isticalo. Praksa naših časopisa potvrđuje činjenicu da se, kad je specijalno reč o osetnom prilivu novih kritičkih napisa u njima, uredništva tim shvatanjem još ne rukovode dovoljno.

Samo primer izvesnih delova u prikazu zbirke pesama V. Čerkeza »Na livadama« od M. Bubića, objavljen u petom broju sarajevske »Brazde«, dovoljan je da ilustruje tu nebudnost, tu nebrižljivost jednog od naših uredništava — konvencionalno, zastarelo, nazadno tretiranje uloge uredništva. Takvo shvatanje »Brazda« nesumnjivo ne zagovara ali ga pušta da, u ovom slučaju grubo, probije u praksu. Nije reč o kritičkoj oceni Čerkezovih pesama, koju je u »Brazdi« objavio M. Bubić. O pesmama Čerkezovim trebalo bi, u drugoj prilici, opširnije govoriti. Reč je, konkretno, o načinu, o tonu kojim je ta ocena izrečena. Uredništvo »Brazde« trebalo je na svaki način da autoru prikaza, M. Bubiću, pomogne svojom intervencijom, svojim iskustvom i uopšte svojom funkcijom u časopisu čiji je zadatak ne samo da okuplja saradnike, nego i da ih, naročito ako je reč o mladima, izgrađuje.

M.Bubić, na primer, piše:

»Pročitati ovu prvu Čerkezovu zbirku pjesama nije bez interesa. Nije stoga što je ta zbirka izašla ispod pera mladog pjesnika...«

»Čerkez u svojim pjesmama teži da se izrazi u mladenačkom zanosu u kome bi se njegove misli i njegova osjećanja sručila u stihove, izraze i riječi...«

»Čerkez nije prerastao stepen početništva i dorastao da dade svojim osjećanjima i književan izraz i poetsku formu. Nije ni čudo.«

»Čerkez, neosporno, nije bez izvjesnog pjesničkog dara.«

Na taj superioran način, tim pretencioznim tonom, u velikoj meri takvom sasvim proizvoljnom argumentacijom autor prikaza govori o jednom mladom piscu na preko pet stranica časopisa. Napor i pozitivna nastojanja pisca prikaza, da i sebi i čitateljima »Brazde« rasvetli poeziju V. Čerkeza, očigledno iskrenu i upornu težnju da je analitički raščlani i pred sobom i pred čitateljima »Brazde«, da konstruktivno-kritički fiksira u Čerkezovoj poeziji ostvarenja, pokušaje, nagoveštaje poetske snage i slabosti idejne i formalne, uredništvo je trebalo da podupre, da pomogne u prvom redu rasterećivanjem prikaza od takvog načina i tona, a pre svega od takvih mesta kao što su mesta koja su citirana. I radi autora prikaza, i radi autora prikazanih pesama, i radi čitatelja, i radi uredništva »Brazde« i uspostavljanja i sprovođenja jedino moguće uredničke prakse danas.

Takvih pojava ima još uvek i u drugim našim književnim časopisima i publikacijama. Sa pojavom novih časopisa — novih, mladih saradnika, te pojave su često, privremeno, i neizbežne. Ali za pravilan razvoj naših mladih kritičara, za pravilan razvoj naše književne kritike uopšte, takvih slabosti moramo se osloboditi.

Mi za borbu protiv takvih slabosti u našoj kritici imamo i znanja, i iskustva, i snage i osećanja.

Č. M.

KROZ ČASOPISE I LISTOVE

Neslana „humoreska" o soli

Zagrebački »Ilustrovani vjesnik« u broju od 6 juna donio je jedan sastav Iva Žic-Klačića pod naslovom »Kad čovjek pozoblje previše soli«. Ova nabijeđena »humoreska« bez duha i bez humora, nategnuta, nezanimljiva i bez idejna, zaslužuje pažnju samo kao ilustracija zaostale i anahronične zoščenkovštine, koja, u ime humora, promakne katkad u nekim našim listovima.

Glavni je junak »humoreske« izmišljena ličnost, šef Kamenko Ptičar, koji »burgija po ličnosti Sanča Panse« (?), sposminje sentimentalne stihove, naređuje da se radne parole bace u koš i da se zamijene nekim drugim »koje je on izvukao iz svoje beležnice zlatnih korica«. Iz zlatnih korica su se na taj način izvukle i razmilele po uredu nakaradne besmislice kao: »Stvarajmo udarnike pomoću dialektike« i »Pazi na dialektički skok« — izazivajući kod zoščenkovski prepariranih namještenika čuđenje, zaprepašćenje i strah. Prestrašeni radni kolektiv »polako se razbiježao«, »elana je nestalo« (a tu ga nije moglo ni biti)...« A Ptičar je bombardirao svojim povišenim glasom, mrcvario ljude, opterećivao nemogućim poslom, tako da su neke žene počele plašiti muževe — ljubavnikom«. Pošto je »svuda provirio, sve pomirisao, dijelio nekakve mistične savjete« — strašni mistični šef dosjetio se najstrašnijem (da kaša bude gušća) dokopao je »Kapital« i njime konačno upropastio namještenika Marušića. Na kraju je ipak morao doći preokret, a došao je ne zaslugom zaplašenog kolektiva ni njegove podružnice, humorista je doveo inspekcionu komisiju da ona pročisti zrak. »Poslije dva mjeseca« Ptičarove neograničene vlasti »banula je ona iznedadno« i »naš genije bude premješten na ono mjesto« koje pisac iz nepoznatih razloga ipak ne kazuje čitaocu. »Kao da je mora pala sa grudiju« i tako dalje — »ured se propjeva«, a puzavac Grgica Ivanić, koji nema nijedne čovječne osobine pa ni prava da sudi o čovječnosti, dijeli piščevo mišljenje o Ptičaru: »sve je bio, ali nije čovjek«.

I pored šupljih viceva koje je autor humoreske utrošio da dokaže da je to »naš« ured i naš »kolektiv« — niko neće povjerovati da u našoj zemlji može postojati takav ropski poslušan kolektiv ili tako nezdrav ured. Tu je sve izmišljeno — od zlatnih korica do žena što plaše muževe — a izmišljeno je valjda samo s ciljem da pokaže kako je strašna i katastrofalna stvar »kad čovjek pozoblje previše soli«. Teško je pogoditi da li je pisac htio da udari po Ptičaru, po njegovoj soli ili po radnom kolektivu i po naučnom socijalizmu, ali je još teže naći razlog kojim se rukovodio »Ilustrovani vjesnik« kad je servirao čitaocima ovako nategnutu, neslanu i besmislenu »umotvorinu«.

T. Z.

KULTURNI ŽIVOT U REPUBLIKAMA

Takmičenje horova u Ljubljani

U Ljubljani je održano takmičenje 24 gradska pevačka hora (od 42 koliko ih ukupno ima). U toku takmičenja pokazao se znatan napredak u muzičko-ideološkoj interpretaciji i masovnosti horova. Za najbolje horove komisija je proglasila: Studentski pevački hor ljubljanskog univerziteta, hor društva »Jože Ulazovec«, hor poštanskih nameštenika, omladinski hor »Jože Moškrič«, muški hor »Ivan Cankar«, invalidski hor doma armije, ženski hor sindikalne podružnice fabrike »Stora« i fabrike »Pletenina«. Posle takmičenja održana je konferencija pretstavnika pevača i horovođa i članova komisije. Povodom referata razvila se živa diskusija, koja je istakla nedostatke dosadašnjeg rada i dala smernice za budući. Podvučeno je da je izbor dosadašnjih programa horova bio prilično uzak i da je potrebna jača saradnja između pevača, horovođa i kompozitora. kako izvođenje novih kompozicija ne bi zavisilo od slučaja, nego se planski razvijalo.

SRBIJA

Pronađena dosad nepoznata slika Đure Jakšića

Rukovodstvo Gradskog muzeja u Beogradu nedavno je otkrilo i otkupilo jednu dosada još nepoznatu sliku Đure Jakšića. Slika datira iz 1864 godine, kada je Đura Jakšić boravio u Kragujevcu kao nastavnik crtanja u gimnaziji, i pretstavlja portret mrtvog deteta jednog njegovog prijatelja, telegrafiste iz Kragujevca. Po motivu, retkom u slikarstvu, i svojoj koloristićkoj vrednosti, ovaj portret dolazi u red značajnijih slikarskih radova Đure Jakšića.

*** Mađarski kutlurni savez** održao je u Subotici svoju treću godišnju skupštinu, na kojoj je uzelo učešća 142 delegata — pretstavnika 56 kulturnih društava. Na skupštini je pročitan referat o delatnosti Saveza, a zatim se prešlo na diskusiju o daljem masovno-kulturnom radu u vezi sa osnivanjem Saveza kulturno-prosvetnih društava Vojvodine. Skupština je jednoglasno odlučila da se kulturno-prosvetni rad mađarskih društava nastavi u okviru Saveza kulturno-prosvetnih društava Vojvodine. U telegramu koji je sa skupštine upućen maršalu Titu kaže se između ostalog: »Sada, kada naš kulturni život stupa u više organizacione oblike, koji na kulturnom polju omogućavaju zajednički rad i saradnju sa ostalim narodima i time pružaju još veći potstrek i još šire uslove razvoja po obliku nacionalne, a po sadržini socijalističke kulture, mi ti, naš Maršale, u ime našeg naroda obećavamo da ćemo i dalje, svim svojim snagama raditi na kulturnom podizanju našeg naroda, a time na uzdizanju kulturnog nivoa svih naroda naše otadžbine. Federativne Narodne Republike Jugoslavije, na širenju i produbljivanju jugoslovenskog rodoljublja.«

★ U redakciji mesečnog filmskog pregleda »Avala-film« snimljen je u Beogradu dokumentarni film »Narodne igre i pesme«. Ova reportaža sa smotre sindikalnih kulturno-umetničkih društava Narodne Republike Srbije snimljena je na svečanim priredbama u Narodnom pozorištu i Sindikalnom domu u Beogradu.

*** Filmsko preduzeće »Avala«** snima nekoliko novih dokumentarnih filmova. Po scenariju Fride Filipović vrši se snimanje dugometražnog dokumentarnog filma »Prve svetlosti«. Radnja filma razvija se u okviru izgradnje jedne nove električne centrale na Kosmetu, koja će davati električnu energiju okolnim selima i industriskim objektima. — Završva se snimanje materijala za kratkometražni dokumentarni film o životu i radu naših rudara. Film će nositi naziv »Ugalj i ljudi«. — Počelo je snimanje kratkometražnog filma »Krila«. Ovaj film prikazaće rad i život naših pilota-jedriličara i vaspitanje novih kadrova pilota.

HRVATSKA

Pripreme za smotru kulturno-umetničkih društava

U toku maja i juna održane su u Hrvatskoj kotarske i gradske smotre masovnih kulturno-umetničkih društava i grupa. Početkom jula održaće se pokrajinske smotre u Splitu, na Rijeci, u Osijeku, Puli, Slavonskom Brodu, Varaždinu, Bjelovaru, Karlovcu, Sisku i Gospiću kao pripreme za veliku republičku smotru koja će se ove jeseni održati u Zagrebu.

*** Splitsko narodno kazalište** sa dramom i operom odlazi na turneju u Dubrovnik i na Korčulu. Nedavno je Splitsko pozorište gostovalo u Hvaru s »Ruskim pitanjem« Konstatina Simonova i Kir-Janjom od Sterije Popovića.

*** Savez prosvetnih radnika Hrvatske** organizovao je odlazak prosvetnih radnika na radilišta autoputa »Bratstvo-Jedinstvo«. Prosvetni radnici učestvovaće u radu raznih tečajeva.

BOSNA I HERCEGOVINA

U Sarajevu je osnovan Institut za izučavanje jezika

U Sarajevu, pri Višoj pedagoškoj školi, osnovan je Institut za proučavanje našeg savremenog jezika. Pored naučnog proučavanja jezika, Institut će se brinuti o pravilnosti, čistoti i lepoti našeg jezika u ustanovama, školama, na govornicama, u štampi, filmu itd. U tu svrhu Institut će pokrenuti i svoj bilten.

CRNA GORA

Izložba obnove i izgradnje

U Centralnom omladinskom domu na Cetinju otvorena je izložba fotografija koje prikazuju uspehe u obnovi i izgradnji Crne Gore. Izložba biće otvorena i u Titogradu.

*** Ekipa »Zvezda film«** vrši snimanje radova na Omladinskoj pruzi Nikšić — Titograd.

MAKEDONIJA

Gostovanje Makedonskog narodnog pozorišta

Drama Makedonskog narodnog teatra u Skoplju odlazi na turneju po unutrašnjosti. Prvo će posetiti Mavrovo, gde će za omladince-graditelje dati četiri priredbe. Na povratku iz Mavrova, pozorište će gostovati u Tetovu. U drugom delu svoje turneje Makedonsko pozorište posetiće Titov Veles, Demir Kapiju, Kavadarce i neka druga mesta. Sem priredaba za građanstvo i za jedinice Jugoslovenske armije, održaće se priredbe i za radnike na gradilištima. Članovi drame posetiće takođe i radilišta na kanalu »Vardar—Treska«. Na priredbama, osim priča i recitacija, biće davana i jednočinka »Edna večer«, koju je napisao Kole Čašule.

Majsko-junski dvobroj »Letopisa Matice srpske«

Novi, majsko-junski dvobroj »Letopisa Matice srpske« ima poseban značaj, jer donosi »radove pisaca koji danas žive i rade u Vojvodini, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost.« Pored srpskih i hrvatskih pisaca, u časopisu su objavljeni i radovi mađarskih, slovačkih i rumunskih pisaca. Jedino se nisu odazvali pozivu Rusini. Srpske i hrvatske književnike pretstavljaju Živojin Boškov, Bogdan Čiplić, Sima Cucić, Boško Petrović, Jovan Konjović i Mladen Leskovac, mađarske Mihaly Majtenöi, Peter Lörinc, Janos Herceg, Laszlo Gal, István Laták, Jozsef Sulhof i György Szabo, rumunske Mihai Avramescu i Radu Flora, a slovačke dr Andrej Siracki.

Ovo je prvi slučaj da Letopis donosi radove pretstavnika svih naroda Vojvodine, (osim Rusina). Današnje narode Vojvodine ne deli jezik, ne deli posebna njihova nacionalna kultura, upravo stoga što im je omogućeno, prvi put u njihovoj istoriji, da razviju svoju nacionalnu kulturu. I ovaj je dvobroj ilustracija ove istine. Rumuni, na primer, pre oslobođenja nisu imali svoju književnost i svoje književnike u Vojvodini, dok su od oslobođenja već izdali dve zbirke pesama. Ali majsko-junski broj »Letopisa« pokazuje i to da narodi Vojvodine teže istom cilju da se oni nisu slučajno našli na stranicama istog časopisa, da njih spaja isti duh, isti cilj, ista sadržina, iako tu sadržinu oblikuju u raznim nacionalnim formama. Ova se naročito ispoljava, ma da uredništvo »nije išlo za tim da da zbornik ili antologiju nego je želelo da da presek književnog i publicističkog rada u datom trenutku«. Interesantno je, ma da se i to desilo potpuno »slučajno«, da je srpski književnik Bogdan Čiplić uzeo za temu svoje pripovetke mađarske radnike, dok je mađarski pisac Peter Lörinc pisao o Srbima.

Majsko-junski dvobroj »Letopisa« donosi i dve pesme omladinskih pesnika Lazara Merkovića i Ivana Ivanjia.

A. L.

ISPRAVKA

U članku »O socijalističkom realizmu«, čiji je prvi deo objavljen u prošlom broju našeg lista, potkralo se nekoliko štamparskih grešaka, od kojih dve velike koje ispravljamo. U podnaslovu članka treba da stoji: »Odlomak iz članka »Sovjetska književnost na putevima socijalističkog realizma«, od An. Tarasenkova, objavljenog u devetom ovogodišnjem broju »Boljševika«, teoretskog i političkog časopisa CK SKP(b)«. U citatu reči A. A. Ždanova, u petom redu drugog stupca, treba da stoji: »Mi kažemo da je socijalistički realizam osnovni metod sovjetske umetničke književnosti i književne kritike, itd.

socijalističkog karaktera i našao svoj izraz u živim umetničkim likovima. Romantikom je obavijen kod Gorkog, na primer, lik boljševika Kutuzova, kog je on dao u »Životu Klima Samgina«. Ali nije samo u tome romantizam zreloga Gorkog. U članku »O socijalističkom realizmu« (1933) on je pisao:

»Mi živimo u srećnoj zemlji, gde ima ko da se voli i poštuje. Kod nas ljubav prema čoveku mora nići — i nići će iz osećanja divljenja prema njegovoj stvaralačkoj energiji, iz uzajamnog poštovanja ljudi prema njihovoj bezgraničnoj radnoj koletkivnoj snazi, koja stvara socijalističke forme života, iz ljubavi prema Partiji, koja je vođ radnog naroda čitave zemlje i učitelj proletera svih zemalja.«

Ta žarka ljubav prema svome narodu, prema Komunističkoj partiji i razumevanje istoriskih puteva socijalističkog društva dali su stvaranju Gorkoga aktivan, pozitivan karakter afirmiranja života. Crtajući propast starog kapitalističkog sveta, zasnovanog na eksploataciji čoveka čovekom, Gorki je s ogromnim unutrašnjim žarom i uverenjem, potkrepljenim zaključcima lenjinsko-staljinske nauke proglašavao svetlu budućnost svoga naroda, koji čitavom čovečanstvu krči put ka komunizmu.

Stihovi i poeme Majakovskog, napisani u sovjetsko vreme, izrazito su publicistički. »Jegor Buličov i drugi« ili »Delo Artamonovih« — dela su druge vrste. U njima je piščeva misao ovaploćena u razvoju umetničkih likova. Stil Majakovskoga razlikuje se od stila Gorkoga. Ali oba pisca spaja metod prikazivanja stvarnosti — metod socijalističkog realizma, koji se oslanja na marksističko-lenjinski pogled na svet.

I sada još ima naivnih ljudi koji smatraju da sovjetski umetnik ako prikazuje savremenost mora da primeni metod socijalističkog realizma, a ako se lati prikazivanja prošlosti, onda taj metod nije obavezan. Takvo mišljenje je pogrešno. Socijalistički realizam je metod prikazivanja stvarnosti, a ne umetnikova tema. On pretstavlja moćno oružje u rukama sovjetskog umetnika pri slikanju ma kog istoriskog perioda i ma koje zemlje. A. N. Tolstoj u svom romanu »Petar Prvi« i u svojoj dramskoj povesti »Ivan Grozni« prikazao je događaje iz davnih vremena. Ali primena metoda socijalističkog realizma omogućila je A. N. Tolstoju da u svojim talentovanim delima pravilno i jasno dâ slike iz istorije ruskog naroda. Tolstoj je prikazao Groznog u svoj složenosti njegove prirode pokazavši kako su se u njemu odrazile istoriske protivurečnosti epohe, istakavši progresivnu ulogu Groznog u stvaranju nacionalne ruske države i otkrivši u isto vreme klasnu ograničenost njegove politike koja je služila uspostavljanju apsolutističke monarhije. Isto su tako živo i sa produbljivanjem prikazani u Tolstoievu romanu »Petar Prvi« ličnost cara Petra i epoha koja ga je dala. Oba ova romana su novatorska dela, koja pomažu sovjetskim ljudima da steknu pravilan pogled na važne etape ruske istorije. Takvo tumačenje Petra I i Ivana Groznog postalo je moguće kao rezultat piščevog dubokog shvatanja lenjinsko-staljinske koncepcije ruskog istoriskog procesa i plod je primene socijalističkog realizma kao metoda prikazivanja istoriske stvarnosti..

An. TARASENKOV

KRITIČKI DEO TREĆE SVESKE »IZVORA«

Najnovija sveska zagrebačkog časopisa »Izvor«, u kome najvećim delom sarađuju mladi hrvatski pisci, pored članka M. O. Šimanske o Bjelinskom, odlomka poznatog »Pisma Gogolju« Bjelinskoga, J. Bučevića o aktuelnim pitanjima ideološko-političkog rada u Narodnoj omladini i beletrističkih priloga, objavljuje u »Feljtonu« i niz kritičkih prikaza i beležaka o pojavama u pozorišnom, muzičkom i likovnom životu u Hrvatskoj.

U svesci se naročito ističu aktuelnošću, pravilnim stavom i dosta iscrpno dokumentovanom razradom književno-kritički prikazi Đ. Šnajdera (»Među Markosovim partizanima«), S. Perovića (»Zakoni i ognjevi«), A. Zemljara (»Hrvatsko kolo« — deo o recenzijama knjiga) i, izvesnim delom, kritički pregled filma »Besmrtna mladost« I. Tomulića.

Ovaj broj, a naročito njegov bogat i raznovrstan kritički deo, svedoči da uredništvo časopisa »Izvor« uspešno okuplja dobar kadar mladih saradnika i da, i na taj način, postaje sve više značajan činilac u kulturnom životu naše omladine.

Č. M.

UREDNICI:
Jovan Popović i Milan Dedinac

PRETPLATA ZA KNJIŽEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara.
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 260 dinara
Broj čekovnog računa 1-9060049
Poštanski fah 617

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska, broj 7 — Štamparija »Borba«, Beograd, Dečanska 31.